

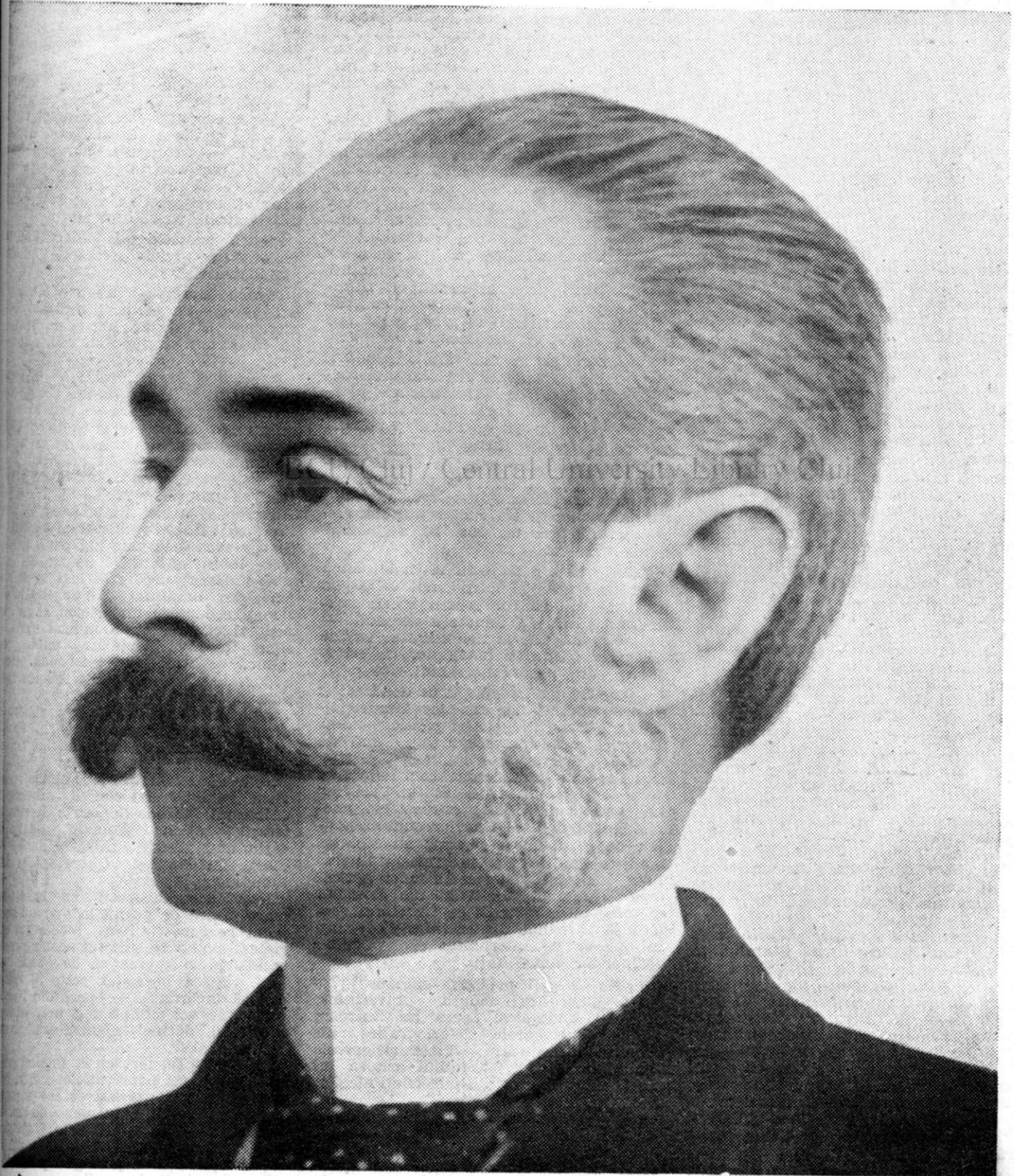
Universul

Anul XLV Nr. 31

28 Iulie 1929

5 Lei

literar

TEODORESCU G. DEM.

C i t o r i i

TEODORESCU G. DEM.

de VASILE MILITARU

Sunt oameni cari, mânați de ambițiuni, se străduiesc din răspuțeri să se urce pe cele mai de sus trepte, pentru ca de acolo din înălțimea ce vremelnic ocupă să strige contemporanilor și posterității: *Vedeți-mă!* — fără să-și dea seama, vai, că, odată cu țărâna, se așterne și uitarea eternă peste ei.

Sunt alții cari, năstuiți de focul sacru ce arde necontent în adâncul sufletului lor, se dăruiesc în întregime neamului din care fac parte sau omenirii în genere, fără să cugete o clipă măcar la câștigul moral sau material, în urma sacrificiului ce fac și aceștia își clădesc, fără vrerea lor, monumente nepieritoare în sufletul generațiilor ce vin după ei.

Dintre aceștia din urmă face parte și G. Dem. Teodorescu, a cărui memorie ne simțim datori s'o slăvim, azi, după aproape trei decenii dela trecerea lui în viața cea fără de sfârșit.

A căuta să prinzi însă în cadrul unui articol redus la spațiul unei singure pagini, figura uriașă a acestui mare iubitor și dăruitor de lumină, sub aspectul ei istoric, științific, filologic și literar, — ar fi o zadarnică și de milă vrednică încercare.

Deaceia, rândurile ce urmează, vor fi numai un contur al imaginii scumpe nouă, — rămânând ca cititorul să și-o închipuiască în toată strălucirea, de Dumnezeu hărăzită acestui mare om.

G. Dem. Teodorescu a viețuit numai 51 de ani, dar, prin opera ce el ne-a lăsat, va trăi atât cât va avea să trăiască neamul românesc, pentru că așa îl impune însăși trăinicia operei pentru înfăptuirea căreia el a alergat, cu de albină hărnicie, pe întreg cuprinsul plajurilor românești, culegând de pretutindeni praful de aur din care a încheșat apoi cel mai dulce și cel mai plăcut mirosnat fagure de miere al limbii, al gândirii și simțirii românești.

Fără teamă că așa exagera, — asemăn pe G. Dem. Teodorescu cu un brilliant măiestrit șlefuit, ale cărui fațete — ori-cum l'ai întoarce, — răstrâng cele mai minunate raze luminoase

În adevăr, cine urmărește firul vieții acestui om, rămâne uimit de marile lui calități sufletești și intelectuale, — uriașe forte condensate într'un fizic de o constituție foarte delicată.

Desăvârșindu-și studiile la Paris, unde a fost trimis pe cheltuiala Statului, în anul 1875, împreună cu Gh. Panu, Al. Lambrior și Gr. Tocilescu, de către Titu Maiorescu, pe atunci ministru al Instrucțiunii, — Gh. Dem. Teodorescu revine în țară după doi ani de strălucite studii, înarmat cu diploma de licențiat în litere dela Sorbona și cu cele mai frumoase cuvinte de laudă, din partea foștilor săi profesori, — autorități ale științei franceze: Egger, Girard, Perrot, Lenier, Martha, Fustel de Coulanges.

Teza lui de licență, la Paris, a fost: „Cercetări asupra proverbelor române”, — saprem omagiu adus Patriei sale.

La vârsta de 29 ani, în Ianuarie 1878, a fost numit, — prin concurs, clasificat

întâiu, — Profesor de limba latină și română reunită la liceul Sf. Sava, în localul lui I. C. Maxim.

În Octombrie, același an, tot prin concurs și cu același succes, obține catedra pentru *Limba și literatura română* la liceul Matei Basarab, unde a servit țara, cu un devotament și o destoinicie rar întâlnite, — până în cele din urmă zile ale vieții sale.

În acest răstimp de 22 ani, Gh. Dem. Teodorescu nu sa mulțumit să fie numai Profesor la catedra sa, ci, robit de vechea lui pasiune pentru ziarisucă, face să apară „*Binele public*”, organ prin care își impune ideile sale pe tărâmul politic, — având tovarăș de muncă pe prietenul sau Gh. Vernescu.

După războiul independenței, este solicitat și pleacă în misiune diplomatică la Constantinopole, împreună cu Dimitrie Brătianu, spre a trata răscumpărarea prizonierilor, — însărcinare de care se achită cu vrednicie.

Ales Deputat în mai multe rânduri, deștaoara o activitate din cele mai rodnice și bineplăcătoare țării, întrucât principiile politice de cari el era însușit, excludeau cu totul interesele personale sau pe acelea de partid.

Culmea înălțării sale pe scara erarhiei sociale, o atinge în anul 1891, când i-se încredințează conducerea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, — sub Președinția de Consiliu a generalului Florescu.

Munca ce a desfășurat el ca Ministru al Instrucțiunii și tocil stănt ce a pus în toată munca lui pentru binele neamului pe care l-a iubit așa de mult, — sunt o pildă, căreia închinare se cuvine din partea tuturor patrioților de ieri și de azi, din partea neamului întreg.

A tipărit, nu mai puțin de douăzeci și șase de lucrări, cu caracter literar, științific, istoric, filologic și politic, — dintre cari amintim, drept cele mai de seamă: „*Oratio pro Marcello*” și „*De amicitia*” ale lui Cicerone, cari împreună cu excerptele din „*Amores*” și „*Tristia*” lui Ovidiu, au înlesnit cunoașterea idiomului clasice a Romanilor, precum manualele de *Prosodie* și *Metrică* au facilitat tehnica versificării, iar „*Istoria Literaturii latine* și „*Istoria filosofiei antice*” (operă premiată de Academia Română în 1894) au contribuit ca tinerimea școlară să pătrundă abstracțiunile cuprinse în operele de interpretat și valoarea scriitorilor antichității.

Apoi: „*Poezii populare române*” (720 pag.); „*Cercetări asupra proverbelor române*”; „*Viața și opera lui Eufrosin Poteca*”; „*Isvoarele istoriografice ale cronicii lui Șincăi*”; „*Viața și operele lui Anton Pann*”; „*Studiul asupra lui Varlaam și Ioasaf*”; „*Dialectele Paleoitalice*”.

La acest șirag de pietre nestemate el dorea cu sete, cu înfrigurare, să adauge încă altele: „*Culegere de basme*” și „*Istoria cugetărilor intime, a credințelor, a plăcerilor și a suferințelor poporului*”, — adică un fel de istorie a sufletului românesc, deșvăluit în toată strălucirea

lui, prin mijlocul literaturii populare, asupra căreia el s'a plecat vrăjit ca asupra unei fântâni cu apă dăruitoare de viață și din care a sorbit cu atâta neștiuț, fără să isbutească ași potoli setea ce-i ardea sufletul.

Când împlinea vârsta de 51 de ani, Mearcea l-a zis: „Destul!” — și l-a scut dela fântâna fermecată, atât de scumpă lui.

Se poate spune deci, cu drept cuvânt, că viața și opera lui alcătuiesc o piatră de aur, — întretesută cu un adevărat colb de pietre scumpe, — care orbește ochiul și încântă sufletul, prin strălucirea ei, dar care sa rupt la jumătate sub stativele războiului Morții.

Pentru meritele sale didactice, a fost decorat cu „*Steaua României*” și „*Plata muncii*”.

Pentru lucrările-i literare, istorice și științifice, i-s'a conferit medalia „*Merenti*” cl. I, iar Academia Română l-a încoronat cu premiul său, în anul 1891.

Răposatul Rege Carol I, — înfingându-l în anul 1895 Fundațiunea Universitară care-i poartă numele, — avu în vedere scântecerea minții lui G. Dem. Teodorescu, crudiția și puterea sa de muncă îmbinate cu caracterul lui nobil și avotamentul ce punca totdeauna în împlinirea datoriei sale, — și îl așeză o Director al acelei Fundațiuni, — semnificând că tinerii studenți ai Universității vor avea dela cine lua pildă de vrednicie la învățatură și iubirea de neam.

A cunoscut deci cele mai înalte onoruri, dar îngâmfarea n'a găsit în Gh. Dem. Teodorescu un prieten, ci un rășmas al ei. Modest, a muncit mereu, sigur fiind că izbânzile numai prin muncă se ating, — și isbânda pe care o dorea el, nu era decât isbânda în binele neamului.

Articolele sale au fost publicate în următoarele periodice: „*Foaia Societății Românilor*”, „*Columna lui Traian*”, „*Transacțiuni Literare și Științifice*”, „*Convorbiri Literare*”, „*Familia*”, „*Revista pentru Istorie și Arheologie*”, „*Albumul Macedo-Român*”, „*Revista Literară*”, „*Ateneul Român*”, „*Gazeta tineretului*”, „*Revista Nouă*”, „*Binele Public*”, „*Arhiva*” și „*Literatură și Știință Română*”.

Însă opera care contribuie cu cea mai mare piatră de granit la mărețul monument pe care G. Dem. Teodorescu și ridicat singur în sufletul neamului și rezidă în culegerea sa de *Poezii Populare*, care a necesitat peste 20 ani de muncă încordată, — operă din isvoarele căreia se vor adăpa toți acei iscoditori ai limbii, datinei și credințelor noastre, — este „*Poezii Populare Române*”.

G. Dem. Teodorescu a înțeles, din cea dintâi, că neprețuitele comori ce găsește în aceste poezii, se pot pierde din curgerea vremii în puzderile de ani, că nu sunt culesse — și atunci s'a simțit dator să pernească în acea duloie sfântă pentru el pribegie, prin viața rătăcită și culmile munților, pe înălțimile huncilor, pe spinarea dealurilor și pe poala văilor, — să asculte și să prindă

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

G. Dem. Teodorescu s'a născut în București, la 25 August 1849.

Tatăl său Tudor, supranumit Olteanul, — fiindcă se născuse peste Olt pe malurile Amaradiiei, — era întreprinzător de construcții.

G. Dem. Teodorescu rămas orfan de tată la etatea de 5 ani, a început a învăța scrierea și citirea dela dascălul bisericii Manea-Brutaru, căci în chiliile bisericii locuia mătușa lui, donatoare a acelei biserici. Anul următor învață sub dascălul George dela biserica Sf-ții Voivozi, iar mai pe urmă fu înscris în școala primară de verde din actuala școală Stirbey-Vodă.

În clasele III și IV fu premiat pentru învățătură și muzică.

Studiile secundare și le-a făcut la gimnaziul Lazăr. În clasele II, III și a IV-a a fost premiat I la studiu ca și la desen. Până la 1867 a urmat studiile liceale la Matei Basarab, (sub direcțiunea răposatului A. Nestor).

În urma concursului depus la 6 Fe-

a publicat viața și scrierile lui André Chénier, Poezii traduse din Lamartine și Alfred de Musset, apoi un studiu despre origina și progresele luxului la Roma în fine numeroase cronici, polemice și articole de fond în „Românul”, pe atunci singurul arbitru și conducătorul opiniei publice din întreaga țară.

Deși scutit de serviciul militar, ca unic fiu de mamă văduvă, la 1871 se înscrie în miliții și obține gradul de sergent.

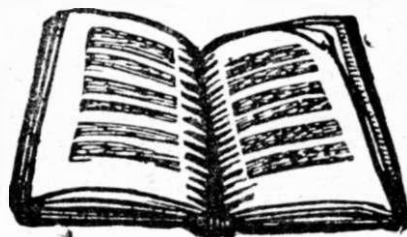
La 1875, Titu Maiorescu, ca ministru al cultelor și instrucțiunii publice voind a trimite în străinătate pe Joi tineri din „Soc Junimea”, fu sfătuit să nu se arate părții, ci să facă acelaș lucru pentru doi tineri din Muntenia în persoana lui G. Dem. Teodorescu și Grigore Tocilescu. Cel din urmă se duse la Praga, iar ceilalți trei Gh. Panu, Al. Lambrisor și G. Dem. Teodorescu, se întâlniră la Paris în februarie 1875.

G. Dem. Teodorescu se înscrie la conferințele și lucrările scrise dela Saint-Barbe, urmând cursurile dela Sorbona și astfel pregătit, dobândi licența în litere în sesiunea din Aprilie 1877, clasificat al 7-lea din 15 candidați — licență cu care veni în țară.

A publicat :

- 1) Poezii populare române. 720 pag.
- 2) Istoria filosofiei antice, 550 pag., operă premiată de Academie.
- 3) Istoria literaturii latine.
- 4) Oratic pro Marcello (Cicerone), studiu și adnotări.
- 5) Tristium Elegiae excerptae (Ovidiu) studiu și adnotări.
- 6) De Amicitia (Cicerone) studiu și adnotări.
- 7) Tratat de versificație latină : Proso-dia.
- 8) Tratat de versificație latină : Me-trica.
- 9) Introducerea și progresul luxului la Roma, studiu clasic.
- 10) Cercetări asupra proverbelor ro-mâne.
- 11) Noțiuni despre colindele române.
- 12) Credințe, datine și moravuri ale poporului român.
- 13) Miturile lunare : Vârcolacii.
- 14) Viața și activitatea lui Anton Pann
- 15) Operele lui Anton Pann.
- 16) Viața și operele lui Eufrosin Po-teca
- 17) Biografia lui Em. Protopopescu-Pache.
- 18) Viața și operele lui André Chénier.
- 19) Cronica din Nürnberg (1453).
- 20) Reorganizarea învățământului se-cundar și superior.
- 21) Modificări la proiectul de lege pen-tru organizarea instrucțiunii publice.
- 22) Foaia societății „Românismul”.
- 23) Idila și Alex. Depărățeanu.
- 24) Meritele bisericii și prelaților ro-mâni din secolii trecuți.
- 25) Petre Crețul Șolcanul ; un tip al lăutarilor bătrâni.
- 26) Limba și Folclorul român.

V. M.

în gura bătrânilor lăutari, din gura călăbășilor, a flăcăilor și a moșnegilor toate acele mii de doine, de strigături, de colinde, de descântece și de balade la ducești, pe cari citindu-le — Român dacă ești, — te risipești în freamătul lanurilor de grâu ; plutești în adâncul săvilor albastre, sub cântecul ciocârliiei ; framânți viforos horile, bătutele și chin-dile ; te topești în jalea cavalului ; tregi și apuci ghioaca sau arcul la gla-și buciunului și te arunci în valma călător cu vrășmașii neamului ; te în- sub măreția codrilor, — haiduc — când din frunză sau risipind o în- puteră poteră de arnăuți în răstimpul ai fumezi o țigară, — înțelegând astfel tu ești mlădița unui neam mare la suflet, dăruit de Dumnezeu cu cele mai frumoase virtuți și atunci, o, atunci, ne- putându-te stăpâni, — răzi și plângi la bucurie că faci parte din acest neam !

VASILE MILITARU

adevarate

Vom istorisi aci un fapt de mică în- semnătate în aparență, dar care tălmă- este în mod cât se poate de elocvent, de caracter înălțător avea G. Dem. Teo- dorescu :

Fiul unui proprietar din Giurgiu, ră- măsese corigent la materia predată de profesorul G. Dem. Teodorescu.

Elevul urma a trece concursul pen- tru admitere în școala militară. Cum îi era un singur punct pentru trecere, nu putea obține certificatul de absol- tusa liceului, cerut la concurs. Tatăl său în cauză, luă recomandațiile a- cunei personaje de frunte ale țării, în favoarea fiului său, pe lângă G. Dem. Teodorescu și, sigur că va isbuti, se prezintă profesorului cu recomandațiile respective.

Rezultatul a fost *negativ*, profesorul rămăsese neinduplecat. Tatăl elevului, mâhnit și mirat, se întoarce în Giurgiu și în cercul prietenilor săi povesteste însuccesul.

Un vechi amic și colaborator al lui G. Dem. Teodorescu, se oferă ca protec- tor și scrie câteva rânduri în favoarea elevului. Părintele obține punctul de tre- cere și, mirat întrebă pe G. Dem. Teo- dorescu, pentru ce a rămas neinduple- cat față cu recomandația persoanelor atât de sus puse și pentru ce a fost sa- tisfăcut, la intervenția unui om modest. Răspunsul profesorului a fost : „Primele recomandații veneau dela persoane puse în sus decât mine, în Societate și n'am putut să planeze bănuiala că conștiința mea a sovăit un moment. Acum însă mi-ai prezentat această recomandație a unui om modest, mai mic decât mine, și mi-ai înlesnit calea pentru a nu fi pie- dit la formarea carierei fiului D-tale, decât mai mult că, în cariera militară, eu aveam trebuință mai mult de științele respective”.

V. M.

Casa proprie din str. Mircea-Vodă, 51 unde a trăit și și-a scris operele

bruarie 1863, a fost numit impiecat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii- ler Publice, unde mai târziu era sortit să ajungă Ministru. În Mai 1868 obține diploma de bacalaureat și se înscrie la Facultatea de litere din București.

Urmează cursul de declamație la con- servatorul de muzică și cursurile uni- versitare, (sub profesorii A. T. Laurian- Iot, Zaionit, Ep. Francud, Ulysse de Marsillac, V. A. Ureche și P. Cernăte- scu), pe cari le absolvi în 1870 trecând cele 3 examene de licență.

La 15 Noembrie 1868 se retrase din funcțiune și trecu la Ziarul *Românul*, ca corector, reporter și traducător până la 1870, apoi ca secretar de redacție și în fine ca redactor până la 1875.

La 1869 împreună cu alți studenți u- niversitari, fondă „Societatea românis- mului”, ale cărei lucrări le conduse ca secretar.

Ales membru în comitetul de redacție al revistei societății împreună cu B. P. Hasdeu, Gr. G. Tocilescu, Tudor P. Ră- dulescu, N. V. Scurtescu și Const. Vucici, publică în acea foaie primele sale arti- cole între cari și studiul literar despre „Idila și Al. Depărățeanu”, „Cercetări de mitologia comparată” despre zii locali, genii și șerpii de casă”.

La 1872, în revista „Transacțiuni Lite- rare și Științifice” de sub direcțiunea lui D. A. Laurian și Ștefan C. Mihăilescu,

P O E Z I E

AL. T. STAMATIAD

S O N E T

*Nu ți amintești din clipele trecute
Nimic, nimic? e totul o poveste?
Un suvenir, un vis nu-ți dă de veste
Iubirea noastră, cele petrecute?*

*Nu cred, o licărire tot mai este...
Și inimă și minte dacă-s mute.
Te Ju, desigur ele-au fost vândute, —
Sunt daruri sfinte, nu se vând aceste!*

*Și noaptea mi se-așterne peste pleoape,
Ai râs de tot, de clipele senine,
Părerii de rău azi vor să mă îngroape,*

*Și acum nu mi-au rămas decât suspine.
Uitare te aștept, te văd aproape...
Tu m'ai pierdut, dar te-ai pierdut pe tine.*

HEIDELBERG DE TOTDEAUNA

*În Heidelbergul vieții de student, mi-ai apărut lumină
Nestinsă 'n nopți pustii, cu nori de întuneric,
Și te-am iubit în adieri de-arginți cu lună plină
Și m'am simțit prea fericit, în visul meu feeric.*

*Dar anii au trecut în sborul lor nătâng, într'uaa
Și el rămase doar în noi, o amintire scumpă.
Arar aroma parfumat 'a lui, de totdeauna
Mai licărește în adânc, aproape să irumpă,*

*Ades, când amintirile se țin în limpezimi de lună
Și mă cuprind sfâșietor în plasă de morminte,
Mișcat, mă întore în Heidelberg, ca să depun cun
Cernită, pe iubirea mea rămasă în cuvinte*

*Căci Kety... Mimi... Zoe... nu mai sunt de mult
Iar eu, ivit în amintire, spărturile le-ascult.*

NUMA CARTIANU

RĂSĂRIT DE SOARE LA MARE

*Apa mării, lim. visează;
Unde-s ca în extax.
Într'al liniștei răgaz,
Se desprinde o blândă rază
Din talaz.*

*Luciul se trezește iute.
Peste valuri de safir,
Trece-o boare de zefir;
Din adâncuri, raze, sute,
Es înși:*

*Umed, soarele se-arată
Licărind pe-un vârf de val.
Peste creste așterne-un șal
De jeratic. Pareă 'nnoată
Înspre mal.*

*Lasă'n urmă-i cărăruie
Ca un arc de foc încins
Și azvârle înadins
Foc pe unde și se sue
In cuprins.*

*Și alunecând pe-o rază,
Pe poteca-i de rubin,
S'a urecat pe cer deplin,
Iar acuma, scântează*

*Bărci lăsate lângă maluri
Când și când, sfios, tresar...
Într'o luntre, mai spre far,
Se avântă 'n zbor pe valuri
Un pesc*

ALEXANDRU ALLANU

ETERNITAS

*Pe unde crește ziuș — din bulgăr de lumină
Și noaptea împletește dantelă de ninsoare
Ca o mlădiță frântă și smulsă din tulpină
Mi-am aplecat genunchii în capăt de cărare.*

*Mi-am sfredelit colibă și-am înflorit grădină
Din zâmbete — vândute pe-o clipă de uitare
Și gândurile — roiuri de harnică albină
Le-am cuibărit — cucernic — în fiecare floare*

*Stăpân pe tot întinsul seninelor hotare
Senin asemeni celui atot-stăpânitor
Privese cu ochi de ghiață — tăcut — în depărtare
Precum o stea privește frământul din izvor*

*Ca lebăda — când simte că viața i se curmă
Impovărat de greul argintului din frunte
Înlănțui nemurirea — în cântul cel din urmă
Pe cea mai naltă culme — din cel mai mare munte*

TR. IONESCU

IMPĂRĂȚIA LIMITROFĂ

de GALA GALACTION

Între multele și păgubitoarele ciudății ale firii mele se află una pe care trebuie să o excentez și s'o privesc drept binefăcătoare. De când m'am pomenit, mi-au fost dragi cimitirele. S'a întâmplat că dincolo de șanțul ariei noastre. În satul meu natal, locul de obștească și vecinică odihnă se găsea, cu biserică cu tot, lângă curtea boarească, — vechea gospodărie a unui fost schit de călugări. Acest cimitir a trezit primele mele reverii și mă chemat la întâiele mele plimbări singuratiche. În acest loc tăcut și prididit de bălării, am pus întâia oară, mirarea, tristețea și negrăita răscolire a sufletului pueril: față în față cu concepția religioasă asupra morții, așa cum mi-o dădeau teologia satului și convorbirile tatălui cu Duhovnicul Mihai.

Dar adevărate progrese în teologia esatologică, adică privitoare la chestiunile de dincolo de mormânt, n'am făcut decât cu prilejul unui somn bizar, în care a răzut o femeie tânără din sat. Femeea aceasta, într-un somn nefiresc de câteva săptămâni (un somn extraordinar, fiindcă era un fel de extaz de profeteasă și de vizionară) ne-a comunicat, din împărăția morții, următoarele informații asupra tuturor răposăților satului nostru.

După ce-am plecat din lumea mea rurală — superior de simțitoare și de accețiabilă misterioaselor efluvii de dincolo — am rămas multă vreme dezorientat și ignorant. Nu-mi venea să mai cred și să mai admit cele ce știam de acasă, dar nu mai găseam, iar mediul cel nou, nimic compensativ și valabil. Lumea orașelor, din punctul de vedere al înțelepciunii asupra morții, stă mult mai jos și mai trist decât lumea țărănească. Eu unul, în vijelia absurdă a vieții orășenești și mai înainte de a începe studiul științelor spirituale, am rămas credincios cărării cimitirului. Necropola a fost pentru mine prima dascăliță de teologie.

Pe această veche și statornică realitate sufletească, am deschis eri porțile de fier ale unui cimitir dela marginea Capitalalei. Parc imens și (cu oarecare complexitate spre cor-fuziune) ai zice: parcul unui institut botanic! Mii de plăci, de stâlpi și de inscripții explicative! Ce plante rare, ce arbuști bine mirositori, ce trandafiri balsamici sunt răsădiți, în grădina aceasta, ca să fie nevoie de atâtea etichete, cu litere de aur, pe marmură albă și neagră?

Strauani de noi, fiii lui Adam și ai blestemului original!... „Țărăna ești și în țărăna te vei întoarce!“... (Geneza 3.19). Nici trandafiri, nici palmieri, nici cedri, nici flori exotice nu sunt nomen-

mente, ci deșarte și apuse existente o-monești, ci nume, șterse aproape de pre-tutindeni, și rămase numai aci, în cimitir...

Este legitimă și înduioșătoare această ultimă desertăciune a inimilor noastre! Este sfâșietoare și splendidă, când cel ce ridică mauzoleul, boschetele și vetrele de flori este mama sfâșiată, sau logodnicul dezolat sau tatăl răpus de durere, — Dar de atâtea ori inscripția funerară are intenție comercială, florile întreținute cu cheltuială sunt flori de galantar, iar monumentul întreg este un exterior canon de pocăință al unei văduvii prea grabnic consolată.

De aceea, privesc și prefer mormintele modestes sau uitate. Aici, suntem în fața unor situații cari nu mai mint. Sărăcia nu se mai deghizează și uitarea și nepăsarea au drepturile și puterile lor uriașe.

În latura aceasta, se odihnesc — pe zece ani — cei ce au ajuns aici din nepăznică întâmplare, sau cei de tot săraci, sau cei uitați cu totul, sau cei lăsați deoparte până la revenire din depărtate călătorii.

Dar, la urma urmei, tot acest ușor proces de aparențe nu adaogă și nu schimbă nimic din taina infinită pe care, tradițional și aparent, o știm îngropată la doi metri sub picioarele noastre. Impărăția limitrofă, pentru simțul comun și eronat, stă la această depărtare, de fiecare dintre noi!

Există, între aceste mii de morminte, unul către care vin, cu gândul, cel puțin în fiecare seară și în fiecare dimi-

neată. Dar de cercetat neva — după legile actualei noastre condiții pământești — nu l-am mai cercetat din celălalt an. Il regăsec, pierdut în iarbă și în democrația funerară, domnitoare în acest colț al săracilor și al uitaților. E o simțire amestecată și inefabilă care mă încovoie deasupra acestei pietre cu nume clar.

Evident, dacă nici tu n'ai mai venit, cine altcineva era să vină!... Răzorașul din anul trecut și din cel de mai înainte și-a irosit forma și răsaturile. Iarba viguroasă năpădește și șterge industria anilor trecuți...

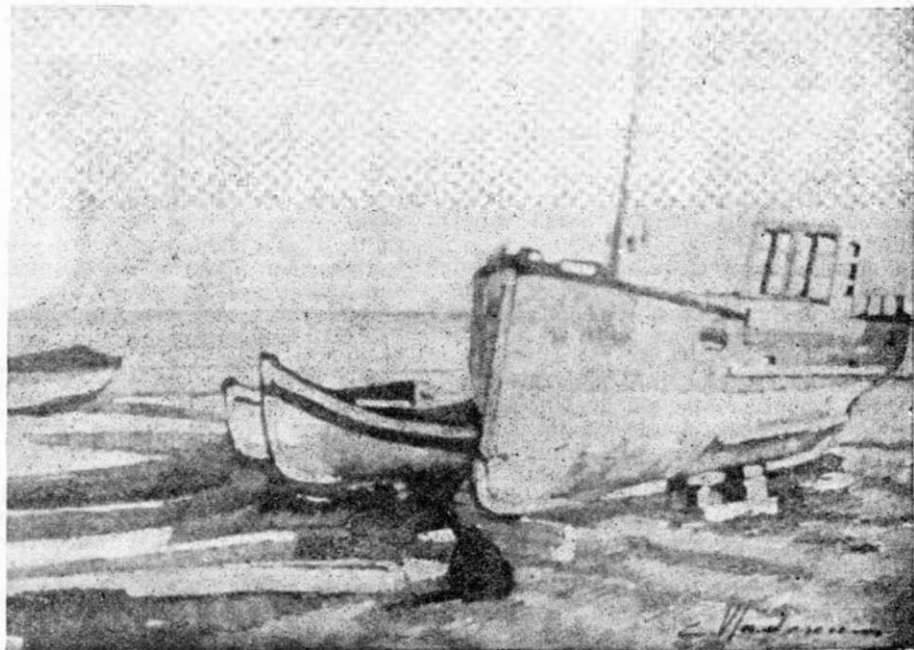
Acți alături, dincoace de cărare, este locul de odihnă al unei familii. Cel puțin două morminte — cu două candelari care ard — stau sub florile disciplinate, cu rigla și cu foarfeca, și adăpate zilnic. Comparația mă prinde ca într'un laț și mă complică...

Ridic ochii și privesc în juru-mi, privesc în văzduhul greu noții gata să se scuture de ploaie și, spre orizont, spăr-turile luminoase ale altor evoluții depărtate...

Plutim în taină și suntem mereu la începutul unei Apocalipse întârziate. Destăinuirile zăbovesc, cerul rostogolește simbol după simbol și inima noastră începe să-și recapituleze tristețile-i și dezamăgirile-i eterne.

O bancă stă între cele două candelari aprinse. O sentință este scrisă pe spătarul ei: „*Sedeți puțin și la noi!*“

Mă gândesc și răspund: — Chiar acum, nu; dar foarte de grabă și cu mare nerăbdare!...

C. VLADESCU : Țărnuțul mării

PĂȚANIA DIN IANINA

de VICTOR EFTIMIU

Logofătul Tăușan, al lui Grigore Ghi-ca-Vodă află, într-o bună zi, că povestea cu nevasta dumisale Raluca, ce fugise cu grămăticul Prichindel, fusese făcută aiodoma într'un fel de vicieim și înfățișată în grădina lui Uscatu, la Iași, de către Fundulea și alți măscăricii de teapa lui, sub numele „Pățania pașei din Ianina”.

Nu era întâia blestemăție a comedian-tului. Acesta mai pusese la cale câteva drăcovenii, împotriva boerilor țării, unde le arăta felurite tertipuri din viața lor, dar să se agate el tocmai de cinstita barbă a marelui logofăt, nu și-ar fi în-chipuit nimeni.

Deacea, într-o seară, slujitorii lui Tăușan puseră mâna pe Fundulea și pe ai lui, mi-i legară și mi-i trimiseră la răccare, hotărîndu-se spânzurarea lor, dacă Măria Sa va îngădui aceasta. Fundulea nu voi să-i spună, cu nici un chip, cine-i serie acele povești blestemate. In aceiași vreme, mai umblau prin Iași tot felul de stihuri în cari Vodă era făcut cu ou și cu oțet. Logofătul știa cine face doinele acelea și repede, dădu poruncă să i se aducă Pacomia, un călugăraș din mănăstirea Neamțului care în loc să vadă de cele sfinte la mănăstire, își pierdea vremea pe la Iași, prin bălciuri și prin crășme.

Il găsiră pe bietul Pacomie și mi-l poftăriră legat sodeles în fața Luminăției Sale.

— Bine măi demone, măi popa dracului, de astea mi te ții tu?

— Da ce am făcut, înălțate?

— Cum ce ai făcut? Da'n grădina lui Uscatu ce căutai?

— Am fost și eu să petrec la comediiile lui Fundulea.

— Aha!... Ai fost să petreci dumnea-ta. Mi te-ai dus să răzi de mine, hai, de scorniturile împotriva mea?

— Da, n'am fost singur Luminat; A mai fost o mulțime de lume...

— Zi, mărturisești că tu ești cu pri-cina?!

— Adicătelea cum sânt eu cu prici-na?!

— Tu mi-ai scris batjocurile care le face Fundulea?

— Ferit-a Sfântul! Să mă trăznească cel de sus Înălțate Logofete! Vai de mine!...

— Da împotriva Domnitorului cine mi-a făcut stihuri? cine le-a ținut în copaci și la crucile din răscrucea drumurilor, cine le-a răspândit în mulțime, cine-a învățat pe lăutari să le cânte! hai?

Pacomie se făcu galben ca turta de ceară. Zadarnic i-ar mai fi fost să tă-găduiască, prea-i vorbise logofătul pe șleau, prea-i cunoștea isprăvile din fir până în ată.

— Da ce crezi tu, măi popa dracului, că noi dormim? Mă, noi le știm pe toate!... Hai repede, spune că tot tu ai scornit Pățania Pașei din Ianina?!

— Să mă bată maica Domnului, Sfânt Ilie să mă trăznească dacă am scornit eu. De stihuri nu zic ba, eu le-am făcut, eu le-am ținut spre citirea tuturor... Știu prea bine că din astea moartea mi se trage, de aceea ușor mi-ar fi să spui că tot eu făcui și pe Pașa, că altă pe-deapsă, n'o să mi se dea. Dar mă jur pe sfintele icoane că de asta nu sunt vinovat... In fața mărturisirii lui Pacomie cum

că el era dușmanul ascuns a lui Grigore Vodă. Logofătul n'avu ce face și-i scrise osânda de moarte.

— N'am ce-ți face, băiatule... Eu te-aș fi iertat, dar Vodă nu iartă. Poate însă că ar fi o scăpare pentru tine dacă ne-ai da de gol pe omul lui Fundulea, cărturarul ce-l imbie să ne terfelească...

— Nu'l știu și chiar de laș și nu laș spune, că de streang tot n'am să scap! răspunse Pacomie carele, văzându-se prins și osândit, începu să se obrăz-nicească.

— Prea bine! zi bun rămas vieței, că nu mai o noapte mai ai de trăit!

— Să-mi fie de bine! Tu măi logofete, să mai tot ai o sută de nopți. Ce mi-e o sută, ce mi-e una!?...

— Ieși afară, obraznicule! Țipă Tăușan, roșu de mânie, văzând atâta nerusinare.

Înainte de a-și pune țidula pe cartea de moarte a călugărașului, Grigore Vodă ceru să-l vadă.

Pacomie intră în odaia Domnească fudulindu-se, măcar că-i erau mâinile legate.

— Destegăți-l porunci Vodă, și ești!

Slujitorii cam mbrați, desfăcură din funii mâinile osânditului și se strecurară afară, în vârful picioarelor.

Cum se văzu slobod, Pacomie se uită împrejur, alese din ochi divanul cel mai împodobit se întinse în el fără nici o sfială, parc'ar fi fost văr bun cu Domnitorul.

Grigore Vodă sta în picioare în fața lui și-i zise, fără mânie:

— Știi în fața cui te afli?

— Da firește, da firește! răspunse Pacomie avale.

— Nu ți-e rușine, să te porți așa?...

— Nu mi-e rușine, că mâine dimineața o să-mi ciugulească ciocile ochii, așa măcar odată să stau și eu împărătește și să fiu una cu Măria Sa.

— Bine. Ștai cum îți place. Dar răspunde drept la tot ce te voi întreba.

— Ba nu, c'o să răspund strâmb!... rânji Pacomie... Am să răspund drept de o să te miri și tu. Măi Grigore băiatule!... răspunse călugărașul, tot mai obraznic.

— Tu ai scris doinele și jelanile împotriva mea?

— Pe toate!

— Si ce spun acele doilne?

— Nu știi?

— Nu.

— Păi spun așa că să-l ia dracu pe Măria Sa, că de când a venit el în țară, toate merg pe dos. Birurile au sporit. Bolile și sărăcia bat în bietul țeran de-l snoresc, iar Vodă și cu sftenicii lui îl jupoaie și se ngrasă pe seama lui. Dreptate nu mai este, că împărțitorii dreptății iau mită și o împart cu Vodă de care nu mai poate scăpa țara de nevoi și de necaz! Așa am zis, și așa zic și acum în ceasul morții.

Grigore Vodă asculta pe Pacomie și-și răsucea vârful bărbuței tinere.

— Păcat că n'ai aci niște lăutari că ți le-ai cânta. Cântate au mai mult haz stihurile mele!... mai zice popa.

— Nu e nevoie, răspunse Grigore. Le cunosc. Și tocmai de aceia te-am chemat la mine. Te-am chemat Pacomie să-ți spun că n'ai dreptate!... Nu Pacomie, n'ai dreptate!

Domnitorul vorbea liniștit. Avea ochi blânzi și un glas dulce și trist, care te răzbea la inimă. Privindu-i fața sear-

badă, ascultându-i vorba cuminte, lui Pacomie îi fu milă de Voevod.

— Parcă nar fi așa de gras! își zise el în gând.

— Și fără să vrea se ridică în picioare.

— Stai, îi răspunse Grigore, gându-l ușor de umeri.

Apoi urmă:

— N'ai dreptate... Nu eu sunt pricina necazurilor voastre. Eu din potrivă, vreau tot binele, iubesc mult pe sătean, că el e puterea, cinstirea și mândria țării. Când am venit la Domnie, mai tăiat din biruri. Nu e vina mea dacă mai târziu dările au crescut, jur pe lege că n'am luat mită niciodată.

— Atunci de ce dreptatea mea e dreptatea adevărată?

— Atunci de ce merg prost toate țara, Măria-Ta?

— Fiindcă între popor și mine, e zidul sftenicilor mei, zidul boerilor!

— Ce fac eu pentru cei mulți se lovește împotriva lor. Și nu se împotrivesc pe față. Pe față primesc cu umilire ce le spun eu. Dar cum întorc eu și te se schimbă și poruncile mele.

— A fost alb, se face negru. Dau o lege folosul mulțimei și legea se schimbă.

— Ponoros. Iar sftenicii mei spun că așa poruncit eu. In dosul numelui meu, fac ei sioguri treburile. In toate țările șiile lor, mă amestecă pe mine...

— De ce nu dărâmi zidul acesta, Măria-Ta?

— Ușor de spus părinte, dar greu de făcut!

— Dacă n'lături pe sftenicii de azi, trebuie mâine să-mi caut alții, tot rândul boerilor. Că'n țara asta nu pomeneste ca un em din prostime se urce până la divan. Toate sunt boerilor, pentru boeri sunt toate.

— Da nu e Tăușan o să fie Păușan, și tu una mi-e. Iar dacă aș vrea să fac mare, dacă mași da pe față că sunt împotriva lor pentru popor, i-ași slăni pe toți boerii și nu știu dacă mi-aș putea scăpa capul! Nu părinte, n'ai tate!

— Eu știu ce vă doare pe toți, că sunt om al pământului, ca voi.

— Am plecat dela mine din Skipăria prin gând nu-mi trecea c'am să ajung odată Domnitor. Mă duceam să caut lucru la Stambul, să muncesc pe vremea răbie grecească: norocul meu a fost că m'am întâlnit în drum cu un alt țar, naș, de neam turcesc acela care se lăsa și el la Stambul, după lucru.

— Deșert, că n'a trecut mult timp și ajuns mare vizir: și-a adus aminte tovarășul de drum, din meleanii skipetare și m'a trimis Domn al doinei. Alah să-l ție pe slăvitul Kurli!...

— Și'n țara voastră pe care am venit o mult pentru pământul ei bun pentru oamenii ei primitori, am multe care nu-mi plac. Și am vrut să schimb cele rele, dar mi-e greu. Și'n loc de vorbă bună, m'am ales doinele tale Părinte Pacomie, cu celor mulți și cu marea mea singură în mijlocul boerilor!

— Aci i se păru lui Pacomie că o bănușă mă luncă pe obrazul alb al Măriei și i se strecoară'n barba neagră.

— Fra minunat foarte călugăruș și venea să creadă urechilor. Și zice că Voevodul e un om asnu, că e tot al celor mulți și umiliți, un om îngâmfat care nu vrea decât să-și visteria pe seama norodului, un

POEME IN PROZĂ

NOCTURNA I

schinuri un băutor de sânge, și când m-a dăduse peste un om blând și umil care visa fericirea supușilor săi și care se alegea numai cu nedreptate și cecănoș-tintă din partea tuturor.

— Iartă-mă, stăpâne, iartă-mă!.. în-
când Pacomie.

— Nam de ce să te ert. părinte. Sfin-
taia ai spus ceiace ai crezut, ceiace
amde toată lumea. Ti-ai primejduit via-
ta în ceasul când te-ai hotărât să strigi
adevărul, Frumos! Frumos! asta în-
semnă că ești un om drept, pe care
nedreptatea îl răscolește, Lauda Sfin-
tei tale, și vai mie că n'am știut să
mă arăt Moldovenilor mei în altă lu-
mină în lumina mea adevărată!..

— Păcat că sunt osândit la moarte
răsi ști eu acuma ce să spun în cânte-
cele mele!

— Și ce ai pune în cântecile tale, pă-
rinte de n'ai fi osândit?

— Ași pune dragoste pentru Domnul
meu și ură pentru cei ce îl inconjoară!
Strică Pacomie cu foc în glas și rosăță
în obraz.

— Să te ferească Dumnezeu, meștere..
Dacă n'puțin cânti în toată viaa până
acum a fost fiindcă te agățai și de mine.

Boerilor le place ca eu să ispășesc
în fata celor mulți păcatele lor. În ziua
lună când te-o paste nenorocul, când
te-o îndemna necuratul să te agăți de
și s'a sfârșit cu tine, meștere stihuitoir!

— În trei ceasuri te legeni cu un ștreang
de gât..

— Ba Măria Ta, iartă-mă.. Si Fun-
dulea Comedianul își bate joc de ei și
vâd că-i lasă în pace. Dăunăzi, în gră-
dina la Uscutu s'a legat până și de ma-
rele logofăt Tăușan — și n'a crăcnit
nimeni. Fundulea își poartă trufia prin
lasi fără să-i pose, de parc'ar fi nepo-
tul îmbrăcosului!..

La pomeneala lui Fundulea, Grigore
Vodă zâmbește în bărbuță.

— Te pomenești Pacomie, te pome-
nești că ticălosul o fi având vr'o întâ-
rire din Stambul, de nu-i pasă nici de
marele logofăt Tăușan!

— O fi ceva, Măria Ta, că alminteri
nu mă domirește!

— Bre Pacomie, poate că vi se pare
vredă, dar comediile lui Fundulea n'ar
fi tocmai, tocmai din viața boerilor no-
ștri..

— Da de unde Măria Ta cu ochi și
cu sprâncene!..

Au mult haz, Doamne, dar le lip-
sește ceva, cântecile. Mă gândeam alal-
tării seară, ce păcat că nu e semănat
pe ici pe colo și câte un cântecel în jo-
cal lui Fundulea. Numai vorbă și iar
vorbă, și se urâște omului!.. O leacă de
melodie n'ar strica!..

— Stii una Meștere? Ce ar fi dacă ai
face tu cântecule lui Fundulea? Poate
și cel ce-i scrie operele nu se pricepe în
schiri..

— Cu dragă inimă, Măria Ta, dav
cum?!

— Uite, peste o lună, Fundulea și cu
și lui, o să înfățișeze o nouă comedie,
cei îndrăznești ca toate: Turma fără
căpitor. E împotriva Mitropolitului. O să
parăceia bine!.. zise Grigore Vodă, fre-
cându-și mâinile, cu ochii într'o lumină
de fulger.

— Măria Ta, Măria Ta, ce-mi trece
pe cap? întrebă Pacomie repede.. Nu
cumva cârturarul care scrie pentru co-
mediant ai fi însăși Măria Ta?

— Și de ce nu?

— Una ca asta nu se poate, Doamne!..

— Ai să vezi că se poate! zise Vodă.

— Bătu de trei ori din palme. De după
aceste perdele în preșuri se ivi Fundulea
care se ploconea adânc.

Cascadă de umbre negre cade noaptea
peste vârfuri și peste acoperișuri și ni-
meni nu-i aude șmotelul, sau nimeni nu
îl înțelege, desi undeva, departe de tot,
parcă în alt etaj al lumii, ea trezește un
ecou tainic — ca un regret.

Luna, femeie frumoasă, poartă doliu
mare, căci un nor negru, străveziu, o
acoperă de tot, ca un zăbranic des, miș-
cat de vânt.

Dar e atât de rotundă Luna — ce prin-
teșă nu l-a învidiat linia? — încât nu-ți
vine să crezi că i-ar fi murit cineva!

Cănele urlă fals, ca un actor prost, ce
ar încerca să-i imite vocea, într'o me-
lodramă în care e nevoie de semne pre-
vestitoare: plomii nar sorcove uriașe:
vântul dibue indiscret peste tot ca un orb
imaterial; din travenă se zvoneste o ro-
manță la modă, amestecată cu vin, cu
fum de tutun prost și cu mirode de ra-
chiu colorat — ca într'un creier de hețiv
sărac.

...Iar Străjerul, îndărit, fluera într'uma
ca o protestare în potriva spectacolului
plătit cu sănătatea nopților sale și jucat
de natură într'un chip atât de puțin in-
teligent!

NOCTURNA II

Noaptea cade ca un balot imens de mă-
tase neagră, rostogolit din vârful unei
scări uriașe. (Din mătasea nopții, poezii
își fac cravate exagerate și fetele îndră-
găsite, rochiile de doliu înaintea ca ago-
nia iubirii lor să fi luat sfârșit).

Vântul are respirația întrelăunată — ca
și cum s'ar fi îngrășat prea mult, Frun-
zele teiului uriaș de deasupra mea, se

— Fundulea, întrebă Vodă, vorbește pe
față cine face comediile tale?

— Cine altul decât stăpânul meu, Gri-
gore Vodă Ghica!

— Cu banii cui umbli prin țară și te
înțățișezi?

— Cu banii Măriei Sale!

— Cine te scapă pe tine de necazuri?

— Măria Sa;

— Ai văzut, părinte că se poate? zise
voevodul hohotind de râs

„Fundulea, urmă el, iată aci un to-
varăș nou: părintele Pacomie, care face
doznele împotriva mea..

„Nu-l plesni, că ne-am răfoit și ne-am
iertat. Se dă de partea noastră. Are să-ți
facă stihuri melodioase pentru Mitropo-
litul Teodosie. Na punga asta cu gal-
beni.

„Împărțiți-o frățește și lucrați cu spot.
Poate că numai așa vom izbuti să mă
schimbăm năravurile boerilor noștri și
să muncim în voie pentru binele scum-
pei noastre țări, Dumnezeu să ne ajute,
fraților și păstrați taină mare ca și până
acum!

Grigore Vodă Ghica întinse oamenilor
săi amândouă mâinile.

Ei se aplecară și le sărutară cu cre-
dincță

— Și acum, duceți-vă, că vin înălța-
ții!..

scutură din delicatețe: ca să mă lase să
văd Luna.

Ah, Luna din noaptea asta, nu e actri-
ță, care a creiat robul; e o începătoare,
care o dublează dar care îi dă o inter-
pretare nouă; o elevă care și-a întrecut
maestra; Luna din noaptea asta și-a le-
pădat banalitatea și încărcătura mitocă-
nească de aur și dorința caraghioasă de
a măimutări figura omonească și petele
de cerneală spălăcită cu care au s'ropit-o
poetii nenorociți și pictorii proști.

E cea dintâi Lună adevărată — toate
celelalte au fost năzuința către acest i-
deal artistic.

Și când mă gândesc că mâine, poate,
va răsări o alta cea de demult, cea ve-
che, Ah, mâine! De aceea, departe, un
dulău urlă atât de fioros.

Pentru noaptea de mâine aș avea ne-
voie de un cârlig uriaș, cu care s'o agăț
zdravăn și s'o dau jos de acolo — dacă
va fi alta.

Pentru noaptea de azi, mi-ar trebui a-
rini, ca să mă înnaț până la ea și să-i
mângai perfecțiunea conturului. (Adesea
idealul artistic se confundă cu idealul
simțurilor).

...În drum, Străjerul, a înpușcat pe un
necunoscut pentru că n'a vrut să stea.
(Căldătorului îi șade bine cu drumul).

Acum, Străjerul, tâmpit, se întreabă de
ce l-a înpușcat. (Dacă mortul ar umbla
încă, animalul și-ar aduce aminte!)

...Detunătura era absolut necesară: ca
să deștepte din somn pe cei cari, altfel,
ar fi pierdut primejdia de a vedea Luna
din noaptea asta. Bine a făcut Străjerul —
fără să știe.

Colo, departe, ar fi nevoie de o nouă de-
tunătură, ca să deștepte pe cei ce dorm
în neștiință.

Impușcați pe Străjer!

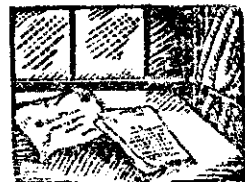
CONST. RIULEȚ

Fundulea sări de după perdele, iar
pe Pacomie îl scoaseră slujitorii tocmai
când intra sfatul pe care Grigore îl prini
cu aceste vorbe:

— Dragi boeri, ticălosul de Pacomie
se pocăște, și l-am iertat. Cât despre
Fundulea comedianu mi s'a dovedit că
într'adevăr vicleniurile lui sunt tălmă-
cite din alte limbi, așa că nu privesc
pe nici unul din sfinții mei iubiți..
iertăți și Dumnezeu voastră, cum l-am ert-
tat și eu pe Pacomie și să nu ne mai
supărăm pentru niște nimicuri! Sântem
prea sus, fiecare, și noroiul svârilit de
niște moșici nu ne poate atinge!..

Iar boerii, în frunte cu Mitropolitul,
dădură din cap, precum că așa e! și se
asezară fiecare la locurile lor, și puseră
țara la cale, cum se cuvine unor sfinți
luminați și de tină nentinați!

CONST. RIULEȚ

ACTIVITATEA UNUI ROMÂN ÎN ITALIA

Zilele din urmă ne-au adus o vie durere. Unele ziare italienești au găsit prielaj să ne nedreptățească. Iar durerea ne este cu atât mai mare, cu cât iubirea noastră pentru patria mamă a neamului și pentru frații mai mari de pe malurile Tiburului nu este fructul calculat al chibzuirilor politice trecătoare, ci este o nevoie organică a sufletului românesc. Dar se vede că în Italia sunt încă prea mulți cari nu ne cunosc. Vom fi socotiți încă de mulți drept un popor oarecare, cu pretenții de vagă latinătate, amintită în ocazii solemne, un fel de pretinsă rube-denie scăpătată — și atât! Alții, oameni politici, informați poate din belșug despre alte popoare, nu au ajuns încă să se convingă că suntem un popor cu individualitate și cu aspirații proprii, cari dacă ar fi studiate serios, s'ar dovedi că sunt paralele și în nici un caz nu contrarii cu aspirațiile fraților mai mari. Avem aceleși teacuri de păstrat și aceeași menire istorică. Tocmai de aceea, Italianii cari au avut prilejul să ne cunoască, se simt înre noi acasă. Își însușesc comorile noastre culturale, ne apreciază arta, ne sprijinesc în toate ocaziile. Dar numărul acestora este încă destul de mic și orice activitate desfășurată pentru a face cunoscută ființa și calitățile de orice natură ale poporului românesc printre Italiani, trebuie remunerată și sprijinită. Și despre o astfel de activitate, modestă în mijloacele ei, fără capitole bugetare oficiale, fără rapoarte căsunătoare, vreau să vorbesc. Căci dărnicia statului pentru propagandă peste hotare, foarte rare ori a dat roade cari să tragă în cumpănă. Dar eforturile inimiosului profesor Claudiu Isopescu — căci de el este vorba — rodesc din belșug.

Sunt vre-o șase ani, decând a plecat la Roma pentru studii. Dar odată studiile terminate, profesorul Isopescu, înțelegând nevoia de a se începe o campanie de lămurire a lumii intelectuale italiene despre noi, a renunțat la situațiile comode și sigure pe cari le-ar fi primit în țară, conform pregătirii pe care o avea, și a rămas ca simplu particular la postul de sacrificiu, ales de bună voie.

Activitatea și-a desfășurat-o în diferite direcții:

A răscolit prin arhivele Cetății Eterne și a publicat multe sute de documente în legătură cu trecutul nostru, în publicațiunile Școlii Române din Roma și în Memorile Academiei Române. Un pachet de alte vre-o opt sute de copii de documente așteaptă să fie publicat.

A ținut comunicări despre Gh. Asachi la Roma și despre dovezile vechi italiene despre latinătatea Românilor, la Congre-

sul de Studii Române, ținut la Roma.

A publicat singur și a inspirat publicarea a unei serii de cărți și broșuri despre arta, cultura, latinătatea noastră. Chiar în zilele acestea a publicat la Academia Română un studiu în italianește despre publicațiunile Cinquecentului italian, cari vorbesc despre Români.

Valoarea acestor studii a fost semnalată de d-l Iorga în *Rev. Istorică*, la Iași în *Arhiva*, în Cernăuți în *Codrul Cosminului* — toate reviste universitare — precum și în alte ziare și reviste române și italiene.

O faptă de bun Român a profesorului Isopescu a fost comemorarea din anii trecuți a lui Nicolae Bălcescu la Universitatea din Palermo, la care s'a asociat lumea universitară italiană, conducătorii politici și culturali italieni și români.

Dar pe lângă aceste manifestări ocazionale și oarecum publice ale sale, profesorul Isopescu a ținut mai mulți ani în șir un curs de limba și literatura română la Universitatea din Roma, în mod absolut gratuit. A reușit să învețe românește câteva zeci de studenți italieni, cari — ceace e și mai important — și simt românește și dau dovadă despre aceasta, de câte ori au ocazie: scriu articole despre Români și România, traduc din literatura noastră și ne-au vizitat în anul trecut împreună cu câțiva profesori universitari, rămânându-ne prieteni devotați. Universitatea din Roma — ea și alte instituții de înaltă valoare culturală — apreciind rezultatele strălucite ale acestui curs, au făcut ca din anul acesta înainte cursul să devină oficial, iar profesorul Isopescu a fost numit conferențiar titular al cursului — bine înțeles, satisfacția e de ordin sufletesc, căci pentru aceasta nu va fi salariat. Astfel în urma munci desinteresate a unui simplu particular, limba română a devenit obiect de studiu la Universitatea cea mai mare a Italiei.

Pe lângă cursul regulat ținut la Universitatea din Roma, profesorul Isopescu a fost invitat să țină conferințe și la Universitatea din Pisa și Neapole. A întemeiat o secție românească la Biblioteca Universității din Roma.

Pe lângă toate acestea, d. Isopescu a desfășurat o uimitoare activitate ziaristică. A publicat aproape două sute de articole în peste treizeci de ziare italiene din întreaga Peninsulă, a inspirat și a dat material pentru alte vre-o trei sute de articole, toate despre Români și România. A colaborat la 15 reviste italienești, scriind articole apreciate despre cultura, latinătatea, poezia populară, scriitorii și arta noastră. Academia Română are un

voluminos dosar cuprinzând toate aceste articole.

Cu ajutorul elevilor și a altor la-rați, a făcut să apară până acum patru volume de literatură românească traduse în italienește: Nicolăiță Minciuță de Bătescu Voinești (trad. de Enzo Loreti), Ște-țe de Caragiale (trad. de L. Cialdeia), Năpasta de Caragiale (trad. de Silvestri), Servilia și alte trei nuvele de Rebreau (trad. de E. Loreti — iar alte volume sunt în preparare.

A obținut ca două numere din *Due Lire di Novelle* din Milano să fie dedicate scriitorilor români: au apărut numai în aceste două numere traduceri din 33 de autori români — cei mai reprezentativi, clasici și moderni.

Schițată pe scurt aceeaș a este activitatea profesorului Isopescu la Roma, titlul creat de d-șea are adeseori de succes, cu renume mondial: ex. Prof. M. Barbi, Giulio Bertoni ș.a. cari scriu adesea articole, atrăgând atențiunea conaștilor lor asupra culturii și limbii românești. Și glasul lor autorizat e ascultat de mulți.

O activitate statornică, bazată pe răbdare — căci nu avem nevoie de minciună și inteligent condusă — ca aceea a profesorului Isopescu este bine venită. Și ea e cu atât mai laudabilă, cu cât a fost opera unui singur om, sprijinită doar de înțelegerea intelectuală români și de înțelegerea căreia ce l-au cunoscut acolo și l-au apreciat. Îi urăm aceleași succese și în viitor și i-am dori un sprijin mai hotărât decât din partea oficialității noastre.

A. P. TODOR
Profesor

MÂNĂSTIREA TISMANA

Pe valea râulețului Tismana, pe malul drept al acesteia și pe una din cele mai frumoase poeni, așezată cam la 17 m. deasupra nivelului acestei ape, călugărul sârb Nicodim, fugit de teama Turcilor, ajutat de Radu Voevod Basarab, a înălțat al doilea lăcaș de închinare călugărească cărui i-a dat numele râulețului ce-l răcorește așezarea.

Așezată în acest ochi de munte, cu cea mai dulce din țara noastră se pot cultiva minunat și castani, Mănăstirea Tismana a fost hărăzită, în decursul veacurilor, să servească pe lângă loc de închinare și reculegere sufletească, pentru cei ce au voit să trăiască departe de vălmășagul vieții lumii, și ca loc de refugiu în vremuri de grea cumpănă, până aici nefindrăs-

năstirei Tismana s'au purtat lupte între Austriaci și Turci, chiliile i au fost arse, iar mai târziu Austriaci vroiau s'o transforme în punct de rezistență pentru ofensiva ce doreau s'o poarte împotriva Turcilor.

Din timpul ocupațiunii austriace avem și figura noastră făcută cu ocazia ridicării primei hărți topografice a Olteniei în 1723.

În această vedere inginerul austriac Friederich Schwadtner atras de situația fermecătoare și de trăianicia acestei mănăstiri-cetăți, caută s'o redea așa cum a văzut-o el.

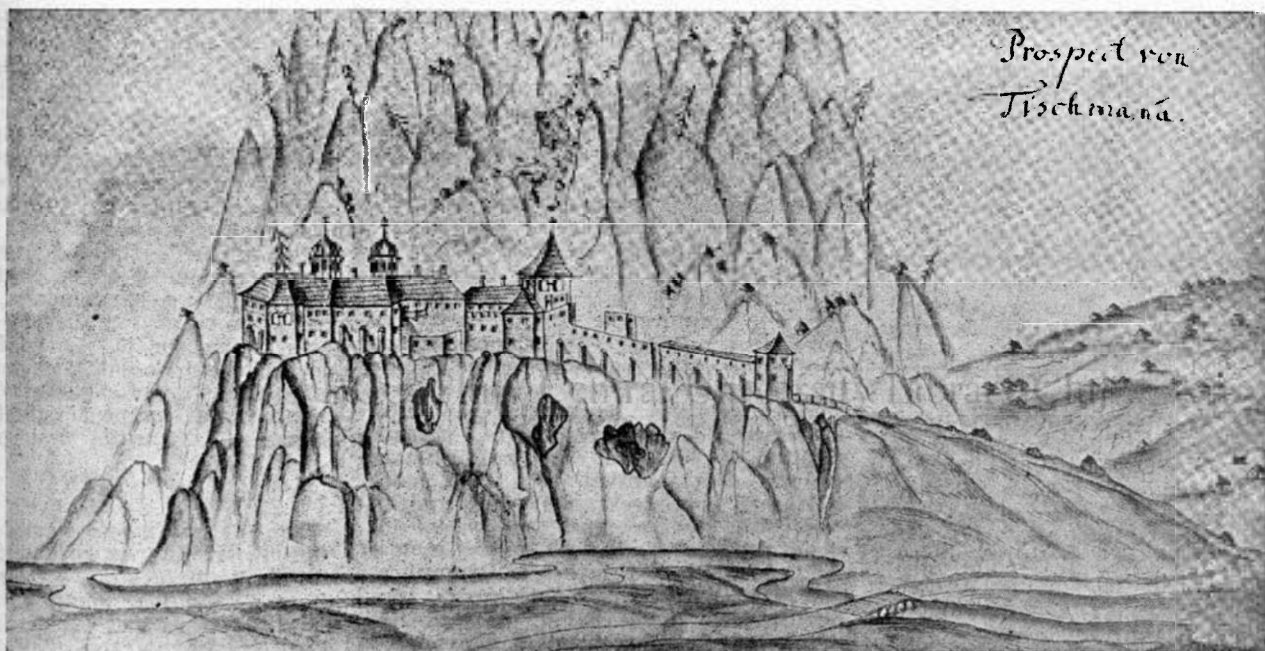
În aceasta observăm mai întâi așezarea cetății-mănăstiri pe dealul răpos în spatele cărui se ridică un munte înalt unde observăm și ruinele chiliei lui Ni-

mănăstire și apare în partea dreaptă a ei ca să formeze o cascadă minunată de 16 metri; aici e pus ca curgând pe sub podul din fața porții la intrare.

Nu departe de mănăstire în alt ochiu al muntelui se află vila Sfetea, loc de recreație minunată în singurătatea pădurilor cu copaci seculari.

Mănăstirea în decursul timpului a fost reparată și inzestrată de diferiți Domni; cel care s'a îngrijit mai mult de ea a fost însă Matei Basarab, ca unul ce a fost oltean precum și în amintirea rezistenței și pregătirii ce a făcut aici pentru căpătarea domniei.

După războiul mondial aici au fost ținute în lagăr restul armatelor rusești ce au luptat pentru înlăturarea dominațiunii bolșevice; soldații aceștia au

MÂNĂSTIREA TISMANA

(Schiță lucrată de inginerii austriaci la 1723)

ând să se aventureze jefuitori de țară numai puțin și ca loc de reculegere reconfortare națională.

Aici călugărul cărturar Nicodim, diaconul chiliei se mai văd și până azi și astăzi, a scris prima evanghelie în slavă pentru credincioșii Români; el s'a refugiat adeseori în decursul războaielor boerii olteni și nu rare ori și

Domni țării; și tot aici atrași de siguranța apărării a acestei mănăstiri, el și-a format cuibul rezistenței în vremea Grecilor și a partizanilor lor.

Matei din Brâncoveni, gloriosul și regele Domn Matei Basarab de mai târziu. Tot aici a căutat să se întărească în epoca redesteptării naționale — pentru a lupta deasemenea împotriva Grecilor puragiosul Oltean din Vladimirescu — eroul Tudor Vladimirescu — călugăr, care deși i-a adus pieirea prin război, țara a recăpătat însă Domnia Olteniei, ce încetaseră să mai fie de mult timp de 100 de ani.

Un rol însemnat a avut de îndeplinit și în timpul când Oltenia a fost pusă sub stăpânirea Austriei între 1716-1739, în acest timp împrejurul Mă-

codim, chilie din care a mai rămas doar locul a două ferestre și a uși.

Mănăstirea se vede apoi înconjurată de un zid puternic sprijinit pe contraforturi, deasupra zidului ridicându-se chiliile călugărilor, chilii cu două etaje, iar în partea de răsărit cu trei etaje. Ferestrele chiliilor sunt mici și ele sigur că au servit ca loc de ochire la vreme de apărare. Acoperișul chiliilor era de șită. În mijlocul curții formată de chilii se află biserică care are două turlă. Clopotnița este în afară de biserică și anume deasupra ușii de intrare. În felul acesta clădirea mănăstirii prezintă o armonie perfectă, care însă este stricată prin prelungirea zidului din față, zid ce înconjoară a doua curte a mănăstirii, apărată și aceasta prin un nou turn la intrare în fața cărui se observă o punte de lemn, ce se ridică la vreme de pericol.

În felul acesta privită mănăstirea, ai ai impresia unei cetăți medievale din apus.

Inginerul greșeste însă aici, căci izvorul care iese din peșteră ce e formată în coasta muntelui, izvor care trece pe sub

stricat podele chiliilor făcând foc cu scândurile și au dărăpănat zidurile. Pe lângă această intemperie au stricat acoperișul de tablă, începând să plouă înăuntru lucru ce a făcut să se crape zidurile.

De nu se vor lua măsuri de îndreptare în scurt timp vom pierde și acest minunat monument al trecutului nostru ca pe multe altele.

În ultimul timp s'a înființat și o colonie studentească pentru studenții olteni, cari mai au pe lângă recreerea din timpul verii și pe aceia a propagandei culturale prin satele din jurul mănăstirii, sate destul de înapoiate din punct de vedere cultural.

Poate că stăruința studenților cu avântul lor tineresc va atrage atenția administrațiunii noastre superioare și odată cu aceasta va face ca și puntea statului să se deschidă cu mai multă dăruire și pentru repararea acestui minunat lăcaș de reculegere sufletească.

MIH. POPESCU

CRITICA LITERARA

AL. T. STAMATIAD: „Pe drumul Damascului“

Ed. II. București, 1929

O nouă edițiune din „Pe drumul Damascului“ și încă având mențiunea celor două incununații — e o faptă literară care vorbește de la sine. Iată de ce ne-am simțit obligați să ne aplecăm urechea la glasul ei tainic și să-l ascultăm cu credință, căci ea ne aduce în minte „zilele de-aur“ și ale „scripturilor române“, dar și a paginilor de neuitată glorie.

Scrise și publicate în timpul zilelor de restriște, cele 18 poezii poartă (unele mai mult, altele mai puțin) caracterul acestui moment.

Nu numai ultimele trei (închinare „Țării mele“), dar chiar unii „psalmi“ (X, XIV) și, în general, atmosfera arăstătoare de suferință, continua prezentă a celor învinși, „desmoșteniții“, „frunzele ofițite de brumă și risipite de vânturi“ și, mai presus de toate, adâncă pietate și umilință religioasă, misticismul profund și atât de românesc ce se degajează din parcursul celor aproape 20 de poeme.

E o operă oarecum ocazională — se va zice. Și totuși — în chiar acest ocazionalism câte note adânc și universal omenest! Subliniez, în deosebi această încercare de ridicare spre numen care a făcut din marele David cel mai de seamă liric religios al omenirii. Vreau să văsesec în aceasta o ușoară explicare a premiilor acordate acestui volum de cele 2 instituțiuni chemate să distingă nu numai operele de artă poetică, dar mai ales pe acelea în legătură cu o anumită artă poetică. Firește că, dacă premiile s'ar fi cerut prin votul confrăților (și în special al acolora cari n'au întrecut cu mult vârsta recrutării) d. Stamatiad ar fi putut să aștepte încă mult și bine. Aceasta dovedeste de prisos — lucru pe care d-sa îl recunoaște cu mândria caracteristică vechilor închinători ai artei — că, pentru acestia (și, odată cu ei, pentru publicul pe care și-l au creiat), „Pe drumul Damascului“ apare ca o scriere anachronică — deși numai vreo 12 ani s'au scurs de la înfăptuirea ei. Într'adevăr, pusă în complexul sufletesc al ultimelor pagini de stihuri tipărite, această cutegere în care se vorbește de Ruina țării mele

Ingenuchiata în sânge, etc.

...Mamele nebune.

Ce aleară despletite

de vremile trecute

De glorie străbună sau în care

Cerescul părinte e rugat astfel:

Privirea Ții-o pogoară

Asupra Țării mele

în care:

Bărboții țcii să crească spre a-și apăra „vatra“

Cu brațele lor tari;

apoi:

Femeile să fie

Frumoase și cinstite

Și mulți să fie pruncii

Și masă — pururi masă, etc.;

o asemenea colecție în care divinitatea este invocată cu literă mare,

Indură-Te, Părinte...

Sau:

Asupra mi coboară
Privirea Ții o clipă...

în care stilul ia, uneori, întorsătura arhaismului.

Sîn sânul Ții, primește-l
Pre fiul rădăcit

cu toată grija de modernizare (funduri de abis, superbă poezie, pură armonie, măreț spectacol) și în care versurile sunt nu numai de-o perfectibilitate clasică, dar chiar de-o simplitate quasi-rustică — poate apărea, azi, cam ne la timpul ei. Aceasta însă nu din cauza poetului care — să se țină socoteală — nu trebuie să scrie ce cere publicul — dar numai ceea ce pornește din adâncul inspirațiunii sale. În una din satirele sale Eminescu se justifică: nu mai scriu pentru că nu pot satisface gustul publicului care cere... cuplete de teatru și istorii pe apă. Aceasta cu atât mai mult, cu cât nu se poate aduce publicului cititor românesc de azi, grava acuratețune de a avea preferință pentru operele (le zic eu așa, din cauza unui abuz verbal) poetilor (acelas abuz) gălăgioși. Dar tocmai din acest contrast, dintre o operă, pentru unii, perimată și un gust extravagant — stă un alt merit al domnului Stamatiad care e atât de îndrăgostit de aceste pagini în care a pus atâtea lacrimi, încât după 12 ani, crede în necesitatea reînălțării lor. Cunoaștem pe d. Stamatiad. Scrie de aproape 20 de ani, de când a început ca elev al marelui Macedonsky. Fruntas al generației în trecere, d-sa, tocmai prin această credință în artă pe care va fi luat-e, desigur, de la maestru, este, fără îndoială, mai poet decât alți poeți mai în vază. Iată din ce cauză, nu putem încheia decât oferindu-l ca model tocmai acolora cari-l văd învechit. Drumul adevăratei creațiuni cere doi rasnici: Sinceritatea în inspirație și credința ne-strămutată în marea putere a artei. De aici obligațiunea de a scrie puțin, de a intra în timpul numai după ce vei fi cănătat avizul favorabil al celor doi înainte-mersători și de a publica și mai puțin — numai aceia ce, odată aiuns în fața altarului, se va fi conformat tuturor prescripțiunilor de artă.

Voiu fi oare auzit?

PAUL I. PAPADOPOL

D. ANGHEL și ST. O. IOSIF: „Carmen saeculare“

— poem istoric în două părți —

Desigur: o reeditare care va trece nerelevantă. Si lucrul e natural: putem pretinde criticii actuale care e ocupată peste cap cu crearea de talente să se uite, nu numai decât în trecutul îndepărtat, dar măcar spre cea dintâi decenie a veacului al XX-lea? Și dacă nu, cu atât mai puțin putem face același lucru cu propriile produse (unele destul de necoapte) ale acoleiași — cu tinerii sau mai puțin tinerii creatori?

Si totuși „Carmen Saeculare“ trebuie relevat: în primul loc, fiindcă ni se prezintă ca un antemergător al operei celor 2 poeți pe care — dacă, unii dintre noi, am putut-o cunoaște în chiar momentul aparițiunii ei, cei mai mulți

nu și-au putut odihni ochii mișcătoare paginile ei inviorătoare. Iată de ce titlul „Cărții românești“ echivalează, cu adevărată binefacere.

Dar reeditarea de față mai interesează și prin altceva:

Astăzi când sonoritățile unor cântători de comandă sună atât de gol, că de sub vorbele măestrit aduse, nu este niciun pic de simțire, (chiar și biblicul Moise și-ar pune la încercare toată colecția de toege), credința, și credință patriotică pe care o dau pe la aceste două părți ale amintitului poem istoric, ne arată cum se scria, altădată.

În felul acesta privită, o parte din generația de azi, apare față de această anului „pea mie și nouă sute opt. pare“, pe care ne-o amintește broșura de față, ca o altă, generație de epigonii condeiiului și ai simțirii:

Noi cârpin cerul cu stele, noi mărșă marea cu valuri — atât putem face, de voi cari „credeați în scrisul vechi și a căroră spusă „era sfântă și frumoasă“.

Se va zice însă: toate bune, dar artă cât valorează acelaș poem?

Răspund: desigur mult mai mult decât ceea ce a intenționat să fie: un poem ocazional și neîntrecut mai mult decât atâtea versuri actuale mai mult sau puțin ocazionale. Că și Anghel și IOSIF erau artiști — e neîndoios. Ceteștii acestui poem ne-o confirmă — în special prin linia curată și mlădioasă, pe versurile armonioase și perfecte pe imaginile stăpănite, alături de care trebuie notat avântul reținut și evocator. Iată unele fragmente:

DOINA

Unire! O, vis magic visat de-atâți eroi
Nevoe care doarme nelămurită în noi
Să simți întotdeauna pe cineva apăsând
Putere domnitoare peste pământ și aer
Mister care împinge izvoarele surzătoare
Fără nevăzută ce leagă al pășărilor stă
Al însăș vicții noastre cel mai mare

Unire, forță oarbă, o! tainică chemare
Ce mândră sânt eu astăzi că-ți pot
frosti curăța

Sau:

DANUBIU

Bine-ai grăit, copilă!...
Când ai intrat la mine, stăteam plecat
Privind păiangenișul din roșul zodiei
Vezi, fiecare filă de-acestea e un vers
Pe care, cine știe, ce mâini au scris

Necentenit rătăcește fatalul zodiac
Apropiind și iarăși îndușmăniind poezia
Ca fluxul și refluxul ce mișcă apa
Căci pace nu există o clipă într'un vers

În fine:

DOINA

Zăresc departe!...
Se face-c zi de toamnă luminoasă,
Văd, ca într'o goană, șir de albe stele
Pe pașiști lanul neatins de coasă,
Și lanuri mari de grâu nescerale.

Văd brazde de-arături neisprăvite
Și pomi bătrâni în ficcă liadă
Ce-și lasă singur rodul să le caș
Ogrăzile de iarbă priddite..

in strainatate

LES EGARÉS (Rătăcii)

Piesă în 4 acte de Madeleine Duterme

Pe acoperișul galeriilor Lafayette : o terasă, terasa pe care bietul Védérines a și să aterizeze odinioară. Pe terasă : mese. Pe la mese lume ; se bea ceaiu, se îngheta în ciuda soarelui morăcănos sau lenș care nu vrea să mai teasă până de aur. Alături de mine, două canone. Vârșă, toaletă, condiție de mijloc. Vorbesc de una-alta, și înfârșit de patru :

— Ai văzut : „Les Egarés ?
— Nu. E bine ?
— Foarte.
— Ce subiect ?
— Hum ! Cam greu de rezumat.
— A ! scabros cu siguranță !
— Nu. Parole, nu m'a scandalizat.
— Ei așa ! Nu te știam într'atât de modernă.
— Piesa trebuie văzută. De vorbă putem sta, apoi.

Am urmat sfatul vecinei mele. Avea dreptate. Piesa trebuie văzută. Nu scandalizează, dar e greu de rezumat. Încerc totuși să o povestesc.

La șase sprezece ani, Claude era stăpânit de atâtea dorinți în cât era gata să răspundă la orice apel. Va răspunde la al ademenitorului Radeliffe, om de seamă și de talent, artist bogat și fascinos. Mecena, Claude vede ast-fel realizându-se un viitor aurit abia întrezărit prin vis. Toate dorințele îi sunt împlinite de ciudatul protector, chiar și gloria literară începe a-și deschide primitoare aripi.

Răsfățat ca prin povești, copleșit ca un nabab, aproape divinizat, Claude nu se simte fericit. Îndrumările ce li s'au

dat nu-l mulțumesc. Se îndoiește de adevărul căruia Radeliffe, el însuși, și alții ca ei, se închină. Iată pentru ce într'o seară părăsește Parisul fără să dea de știre nimănui. Fuge de Mentorul său. Unde fuge ? La Fontainebleau în pădure, și... în vila lui Radeliffe.

Inconsecvența tinărului fugar e flagrantă, și nu e singura.

Catherine Louvois, lăcomă de aer și verdeață, colindă pădurea. Ea e văduvă, bogată, frumoasă, încă tinără și doctoriță fără clienți. Totuși, e chemată grabnic la căpătâiul lui Claude care a abuzat de veronal.

Iată-i prieteni. Ea deschisă, veselă, normală, el cam ciudat, copilăros, atrăgător. Ea îl imbie să se adape cu aer, să-și scalde privirile în albastrul și verdele de afară. Pe el îl ispitește o cură de sănătate.

Dar cineva le strică rostul. Radeliffe, se înțelege, l-a dat ușor de urmă. E furios, gelos, și isbucnește de cum s'a retras Catherine. Curând se retrage el însuși, mai furios decât sosise, căci Claude nu s'a hotărât încă să-l urmeze. Dar și l-a biciuit amarnic pe favorit, l'a înjosit fără cruțare. Acesta se vede așa cum a fost descris și se cutremură. Cum ar isbuti să-și scuture jugul ? Încotr'o ar putea să apuce ? Un singur drum și de acela îi e silă.

Claude plânge ca un copil rătăcit într'un codru vrăjit. Cine ar putea să-l descante și din el să facă un om ?

Cine ? Catherine — care s'a trădat fără voie. Claude se știe iubit, și întinde brațele către madona făcătoare de minuni.

Naiva doctoriță nu pricepe destăinuirile sfiicioase ale copilului rătăcit, o înduioșează însă slăbiciunea și încrederea lui în ea. Repede, s'a și hotărât : îl va fi soție.

Tot Radeliffe le tulbură duo. De cum își revede mánzul și află de la el ca o dragoste de logodnic cuminte îl leagă până acum de Catherine, știe unde să-l lovească.

A nimerit. Claude e desasperat. Când o vede pe Catherine îi țâșnește din suflet tot adevărul ca un strigăt de ajutor.

Înfârșit a priceput și ea ! O înădușă scârba, și o alungă. Fuge, fuge... a fugit.

Dar se întoarce, a doua zi dimineața. Radeliffe fusese mai matinal încă. Numai Claude n'a dat toată noaptea pe acasă. Adversarii îl așteaptă, se măsoară. Ea, agresivă ; el implorând cu sinceritate și dibăcie. E atât de iscusită pledoaria în cât ea îl ascultă fără desgust. Sufărința sinceră din glasul acela o mișcă, ș'apoi ce ușor dar sigur știe să o atîngă unde o poate durea mai rău. Începe a șovăi, Catherine.

Dar nu ! Și ea știe să iubească ! Chiar de va suferi puțin Claude, îl va salva ; copilul rătăcit trebuie îndrumat pe calea fericirii adevărate.

Prea târziu ! Claude s'a ucis.

La începutul acestei dări de seamă am ținut să menționez un crâmpel de conversație surprinsă la un ceaiu, ca o sinteză a aprecierilor culese de pretutindeni. Piesa se critică fără milă numai de cei ce o judecă după titlu și o condamnă în numele unor principii prăfuite. Așa e ; unele persoane, zise publice, au statornicit se vede odată pentru totdeauna, subiectele cari se cade și nu se cade să inspire pe un autor dramatic. Altele, își închipue că închizând ochii, împiedecă o plagă de a se lăși și invenina. Acestora li s'ar putea răspunde ca tratând despre anumite porniri ale vremilor de azi, și însufletind personajii ce au existat și există nelăgăduit, autoarea a contribuit să evidențieze sdruincinările pricinuite de apucături anormale, și să le condamne pe acestea. S'ar putea deasemenea dovedi cu ușurință cum că exploatarea mereu aceleiași conflicte, chiar și dragostea de teatru a celor mai pătimiși amatori sfârșește prin a scade : prămenirea subiectelor e o condiție a viabilității interesului. Ori ce subiect poate fi tratat cu talent, adevăr și tact.

Madeleine Duterme a scris o piesă vie, adevărată, umană ; cumpătată ca expunere, îndrăzneată ca fond. Autoarea nu poate fi învinuită că i-ar fi plăcut să expue un viciu special în vederea obținerii unui succes de curiozitate nesămătoasă ; s'ar putea căuta cu tot dinadinsul și fără reușită, o singură expresie deplasată, o singură tendință dubioasă. Ținuta și măsura acestei opere sunt de admirat. Cu greu se putea realiza mai inteligent și mai demn o piesă asupra unui asemenea conflict.

Așa de pildă, în scena finală dintre Catherine și Radeliffe, acel „Laissez-le-moi” care ar fi putut să stârnească și să exploateze verva indignată sau comica a spectatorilor, e înglobat într'o atmosferă de emoție sinceră și dureroasă, intensivă, impresionantă și nu se surpărânde nici un freamăt de împotrăvire în sala plină de public atent.

În adevăr, e ceva ciudat în măiestria și instinctul dramatic cu care autoarea eschivează ori ce echivoc scârbos și captează încrederea auditorilor. Nu știu dacă nu i se va imputa chiar această aparență firească sub care ne sunt prezentate situațiile anormale.

Încă o critică, și nu fără temeii : Miopia doctoresei Louvois e cam neverosimilă.

Interprețarea face onoare trupei de la Comedia Caumartin. Cu siguranță autoarea a trebuit să resimtă o vie mulțumire sufletească ascultând pe artiștii Marie Valsamachi, Pierre Magner, Fouché sufăr, iubesc, trăesc. Interpreți-colaboratori, ei însuflețesc cu adevărat opera. Cinste lor !

DIMITRY.

Paris, 1 Iulie 1929.

PAUL I. PAPADOPOL

*Ures seriei ce plâng îngândurate,
Cu cașul rezemat de stâlpul porții
Cu ochii mari și triști de spuima morții...
Și înlacuna oștiri nenurărate...*

*Văd steaguri cu frânturi de curcubeie
Și soare mult zăresc pe epolete,
Săpînd, în treacăt, mii de baionete
Purtînd pe răful lor câte-o scîntee...*

*Și cum pîzesc spre pod, șir după șir,
Bănele se închină toate 'n jos
La fața unui Prinț mută în fir,
Cete salută mîndru și voios.*

*În mii de piepturi isbucnesc urale
Și cloșind răspunde viu ecoul
În mal în mal ; iar valurile sale
Se nălță par'că spre-ași vedea eroul.*

E atîta frăgezime, atîta varietate, atîta măreție și atîta elan — în aceste versuri, încât lectura lor apare ca o obligație pentru oricine se interesează de produsele fruntașe ale scrisului românesc.

aşa şi-aşa...

O BINEFACERE va fi desigur, reeditarea, de astădată, în „Biblioteca pentru toţi” a „Antigonei” lui Sophocles, în mărirea traducere a d-lui prof. Mihail Dragomirescu. Lucrarea apare în a III-a ediție şi constituie, pe lângă un model de tragedie clasică, o dovadă de traducere conştiincioasă şi pricepută.

INCEPE SĂ PRINDĂ din ce în ce mai multă rădăcină, ideea atribuirii „Cântării României” lui N. Bălcescu. Fapt sigur e că ni s'au transmis 2 versiuni: una bună, a lui Bălcescu, şi alta, într-o limbă provincializată, a lui Russo. Acestea în româneşte. În plus: una în versiunea, datorită lui Bolintineanu şi alta în limba franceză, needificată.

În felul acesta partida rămâne o dată câştigată pentru Bălcescu, de numele căruia se leagă indisolubil versiunea bună. Cealaltă problemă — care e autorul primordial — pare a fi rămas deschisă, deşi, în sprijinul lui Bălcescu, argumentează atât de susţinut, criticul literar N. I. Apostolescu.

În ultimul timp chestiunea a fost reluată de d. Lucian Predescu care totalizează, în sprijinul aceleiaşi idei, 9 argumente, — de fapt declarații şi recunoaşteri a diferiți scriitori şi istorici literari: Odobescu, Alecsandri, Tocilescu, Enea Hodoş, A. Densusianu, I. Nădejde, Bolintineanu, Bălcescu, I. Ghica.

Că unele argumente sunt foarte slabe e neîndios: istorici literari ca: E. Hodoş, A. Densusianu şi I. Nădejde, fâuritori de manuale didactice — prezintă prea puţină seriozitate pentru o temă atât de gravă, mai ales când ne gândim că unii dintre ei au putut face destule erori şi aprecieri grosolane şi că pe ei l'a preocupat mai mult ansamblul de cât mărunţişurile.

Să mai adaug că, în această fază a istoriografiei literare româneşti, informațiile se copiau unele după altele? Ce felalte — declarațiile contimporanilor — pot avea mai multă valoare, dar numai după ce vor fi fost completate cu argumente extrase din însăşi opera.

Intrucât ne priveşte, socotim această muncă aproape inutilă. Pe noi trebuie să ne intereseze versiunile româneşti, care sunt o refacere a celei franceze. Ori cel care a refăcut-o primul şi cu mai multă pricepere literară este Bălcescu. Aşa dar: adevărata „Cântare a României” aceea de care va trebui să se ţină socoteală este numai a lui. Alecu Russo n'a făcut decât s'o denatureze, ţinându-se foarte aproape de primul ei traducător.

Şi aici ne putem opri.

POETUL CINCINAT PAVELESCU, laureatul de anul trecut, al premiului național de poezie, oferă o interesantă contribuție în paginile actualității literare românești. Astfel, în afară de colaborarea d-sale la „Universul literar”, pe care cititorii noștri o vor fi semnalat la timp, d-sa semnează, în No. 5 al revistei „Ritmul vremii” două caracteristice poezii: un „Sonet” și o poezie metaforică: „Vulturul și poezii” din care ne permitem să reproducem finalul:

*Ca vulturul sunt și poezii cari, în izola-
[rea lor:*

*Cerșesc femei mângâeri
Spre-a stăcii neîndurarea
Omordătoarelor dureri...*

*Dar frumusețile eterne
Le face irima să salte,
Și pentru larga intrupare
A inspirării lor înalte,*

*În setea lor de vast și liber
Și n lungi chemări spre ideal,
Le trebui cer fără hotare
Ca și vulturului regal.*

TRECÂND LA ALTA ORDINE DE I-DEI și amintindu-ne articolul d-lui Cincinat Pavelescu despre Leon Ghica-Dumbrăveni, publicat în No. 25 al „U.L.” ne vom permite să așteptăm dela d-sa unele amintiri. Cunoaștem mediile literare pe care le-a frecventat cum și talentul de povestitor al marelui poet spre a aștepta cu bucurie aceste amintiri care vor avea darul să ne aducă în fața ochilor minții atâtea momente scipitoare și atâția eroi ai trecutului nostru literar.

În „RITMUL VREMI” (ultima fascicolă) colaboratorul nostru d. A. Th. Stamatiad publică „Nouă poezii de Charles Baudelaire” într-o adevărată traducere și anume: Spleen, Dușmanul, Copacul, Portretul, Răscoțărarea, Parfum exotic, Omul și Marea, Strigoii, Moartea săracilor.

ALTE TRADUCERI, în același număr: Leconte de Lisle: Nox de Raul Teodorescu;

Victor Hugo: Natură de Ivan June.

ÎN NR. 57 AL REVISTEI „FALANGA” d. prof. Mihail Dragomirescu, vorbind, despre „Miscarea literară actuală”, enumeră „condee critice” ale „școlii nouă”, intrupată în „Institutul de Literatură”, în persoana d-lor: „Raul Teodorescu, N. I. Rusu, C. Orăscu și a d-rei C. Valescu. Fără să încercăm o polemică în această chestiune, credem atât: că „școala nouă” e ceva mai veche de cât „Institutul de Literatură” — lucru pe care-l confirmă, de altfel, „Dela miticism la raționalism”. Că, prin urmare, în dezvoltarea ei această școală a trecut prin mai multe etape și, în special, 4: Convorbiri literare; Convorbiri (critice) — Falanga (Seria I); Societatea critică și — abia ultima — Institutul de Literatură. Că, în astfel de împrejurări, condee critice ale acestei școli ar fi și mai multe și mai însemnate de cât acelea amintite: C. Orăscu și C. Valescu.

Fiște că, de astădată, o completare se impune: ea trebuie să ceară d-lui prof. Dragomirescu reintegrarea în drepturile pe drept câștigate cu condee critice: I. Trivale, Constanța Marinescu, Scarlat Struteanu, Marin Iliescu și Emilian Constantinescu — spre a mă opri numai la cei mai însemnați.

POEZII RADU GYR ȘI GEORGE DUMITRESCU pe lângă colaborarea la „Universul Literar” își continuă colaborarea în cele două organe ale „Institutului de Literatură”: „Falanga” și „Ritmul vremii”. În ultimele numere semnează:

Radu Gyr: Păenjenis de moarte, Insteți nebune („Falanga”); Interior („Ritmul vremii”).

George Dumitrescu: Osândă („Falanga”), Elegia primăverii („Ritmul vremii”).

VORBIND DESPRE „CIULEANDRA ÎN LIMBA FRANCEZĂ” (Viața literară, V. 111) d. Cezar Petrescu susține tehnicește, volumul „e o încântare pentru ochi și o consolare pentru suflet”, în care tiparul nostru balcanizează țara, înainte de a te lăsa să deschizi teia și să cetești prima pagină.

Traducerea „nu alterează nimic din valoarea reală a originalului”.

Regretă însă că traducătorul nu a oprit — și de aceeaș părere suntem noi — la „Pădurea spânzuraților” — man care „poate înfrunta examenul ticii” și în care Liviu Rebreanu se distinge „întreg și puternic”.

TOT D. CEZAR PETRESCU, vorbind despre „Literatura de războiu” o împarte în:

Carnetele de războiu care „au rămas în bibliotecă, fără alte ediții și fără utilizare decât aceea a cercetătorilor” sau au voit să reconstitue, din arhive și cere, spiritul combatantului, succedea evenimentelor și amănunte de știință specialitate, fie militară, fie politică, fie psihologică ori socială, și romanele de războiu, intrudite cu o dintă „prin aceeaș preocupare de a surprinde, caracteristice ale frontului, flictele și ideologia” și care „de la momentul, au drept, la eternitate, găsit cetitori, deopotrivă de inteligenți și sensibili de o parte și cealaltă a frontului” tocmai prin aceea că, în ele, realitatea e transformată, potențată și „indivizibilă devin simboluri”.

Fiște că astfel de afirmații, care călăie de un cântăreț al războiului, înțeleg o mărturisire dintre cele mai importante și scoatere ei în evidență a fost — pentru noi — o adevărată morală. Cetitorul trebuie să știe nu numai cum scriu artiștii, dar și cum și leg meștesugul. Si încă un lucru scriitor care pătrunde tainele creației dovedește că e dublat de un gust estetic — ceace constituie o garanție a spiritului său autocritic.

Ce însemnează cuvântul Agronom? Anton Oprescu ne dă încă o viață o cantă dovadă de bogatele tunc bibliografice — asupra cărora, am ocaziunea să ne mai oprim — și să sedă.

literara

oseama de cuvinie

Marcel Prevost lua parte într-o seară
săpeu la care participa și un coc-
-cioru, cunoscut mai ales pentru
său și repriceperea sa medicală.
- Prieten făcu prezentările.
- Il cunoști pe doctorul Z. E.? E un om
remedat! Și mai are darul, că ia via-
-ta cu atâtea ușurință...
- Și tu, viața pacienților săi! răspun-
-se Marcel Prevost.

Christan Bernard întâlnind pe plaja de
Deauville o bătrână cochetă care își
foarte mult să i se spună că e tân-
-d. i se adresa galant:
- Ce frumoasă sunteți doamnă! In-
-cerăți în fiecare zi!
- Vai domnule Bernard!... Exagerezi!...
- Exagerez?!... Nu trebuie să vă supă-
-ți!... Din două în două zile!...

Una de Quignon avea foarte mult spi-
-ri. Când un lăzăr scriitoras îi ceru
să-i scrie fiica sa ea îi acordă, mai târziu
să se răzgândi.

Cum d-ă, se revoltă scriitorasul, re-
-cești să-mi dai pe fiica dvs. după ce
-răp dai cuvântul?

- Tocmai: d-tale și-am dat cuvântul
- pe fata mea o dau altuia... Înțelegi și
- că nu pot să dau tot numai unuia.

Un se prezintă Crébillon regelui Lu-
-is al XV-lea, acesta fu impresionat
de bătrânețea sa și îi spuse:

- Nu te credeam așa de bătrân... Ai
- săi mult de 90 de ani?...

- Nu Sire, extractul meu de naștere
- are vârsta asta!

Un călugăr fiind însărcinat să facă
- un catalog al unei biblioteci, dădu de o
- carte scrisă în limba ebraică și o trecu
- în catalog:

- Plus o carte al cărei început este la
- sfârșit.

Un doamnă din înalta societate spuse
- că îi plăcea lui Alexandru Dumas-fiul:

- Ei ai renunțat la teatru domnule
- Dumas?

- Căluși de puțin doamnă! In mo-
- mentul de față se repetă o piesă de mine
- care se va juca la Gymnase.

- Te ocupi iar de creaturi din demi-
- monde desigur?

- O nu, doamnă din contra, acțiunea
- mea petrece între femeile din lumea
- bună.

- Zău? Și unde le-ai putut studia?

- Întreg, pe femeile din demi-monde le-ai
- studiat cunoaște fiindcă te-ai dus la ele a-
- rău, dar pe femeile din lumea bună
- le-ai văzut?

- La mine acasă doamnă! spune Du-
-mas, inclinandu-se.

Un prieten spuse lui d'Ennery:

- Îmi plac foarte mult copii altora.

- Da?!... Atunci ce mai atșepși?... În-
-ceră-te!

b a z a r

BISERICI.. FUTURISTE

„Viața modernă ne impune să cerem
- lucruri moderne. Lumea nu se va mai
- închina în temple demodate. Publicul
- simte nevoia de decoruri noi”. Ace-
-stea sunt părerile profesorului german
- Bohn, unul din arhitecții suprarealiști
- ai Berlinului, cari clădesc în toată Ger-
-mania biserici în stil futurist. Dela răz-
-boi încoace s'au construit în Germania
- peste 500 de biserici pentru noile cul-
-turi.

Profesorul Bohn e convins că epoca
- postbelică e încă o epocă de convalescen-
-ță; după părerea lui camenii sunt mult
- mai nervoși azi din pricina atmosferei
- din bisericile în care se strâng să se în-
-chine. Se cer lucrări noi. Am avut „zgâ-
-rie-nori”, case sferice sau piramidale. A-
-cum a venit rândul bisericilor „futura-
-ste”.

Această pasiune pentru înnoire a cu-
-prins chiar și tradiționala biserică ro-
-mano-catolică. Deși ritualul și canoanele
- au rămas neschimbate, arhitectura bise-
-ricilor catolice a făcut un mare pas în-
-ainte.

Profesorul Bohn este, între altele, ar-
-hitectul noiei biserici catolice din Ulm.
- Această biserică cu linii și decorurile
- ei fantastice, își ridică turlele numai la
- câțiva pași de unele din cele mai vechi
- clădiri din Germania. Contractul dintre
- severitatea liniilor acestor construcții și
- frivolitatea aspectului bisericii „futura-
-ste” sare în ochi din primul moment.

Arhitectura acestei biserici a provocat
- multe discuții în Germania. Pereții ei
- sunt albi ca zăpada, și boltele sunt ast-
-fel construite încât ai parcă trecând pe
- sub ele impresia că se înalță în infinit.

Ideea de spațiu nelimitat și de atm-o-
-sferă cerească și-o dă becurile ce reflectă
- o lumină de un albastru asemănător cu-
-lorii cerului senin. Becurile sunt ascun-
-se în niște ferestre, acestea fiind astfel
- așezate încât cei dinăuntru să nu poată
- vedea afară. Anvonul e făcut din ciment
- alb, așa că prețul care oficiază își pro-
-iectează o uriasă umbră albă pe zidul
- de-o albeață strălucitoare. Nu sunt înă-
-untru nici picturi, nici statui, nici lu-
-mânări. Interiorul acestei biserici are
- mai de grabă înfățișarea unei scene pe
- jumătate goală în care „drama divină”
- e reprezentată de două ori pe zi pentru
- mulțumirea suflutească a noiei genera-
-ții germane.

TELEGRAME IN TREN

In ultimul timp, s'au făcut la căile fe-
-rate franceze experiențe cu telegrame
- transmise prin telegrafia fără fir.

Ele au reușit.

Ca urmare, corespondența aceasta va
- fi aplicată la o parte din trenuri.

caricatura zilei

SURPRIZELE DIVORTULUI

— Un accident de automobil, de sigur?
- Nu întâlnirea cu nevastă-mea la
- judecătorul care ne chemase să ne în-
-păcăm...
(Candide)

CONFUZIE

— Bogdaproste, domnule...
- Pardon, doamnă!
- Scuzați-mă Doamnă dar părul dvs.
- e tuns așa de scurt că v-am luat drept
- un domn...
(Dimanche illustré)

NEDUMERIRE...

— Așculă, chelner: nu sunt de loc
- proaspete sardelele voastre. Și totuși a-
- veți balta la doi pași...
(Life)

Pagini uitate

DESPRE FOLKLORUL ROMÂN

de TEODORESCU G. DEM.

II

Insemnătatea literaturii populare — a acestei neprețuite moșteniri, transmisă oral, dela părinți la copii, dealungul generațiilor — este recunoscută astăzi de toată lumea. Filologul și istoriograful, etnologul și filosoful, poetul și simplul cititor caută noi cunoștințe în studiul vechilor produceri literare române și se adapă din ele ca dintr-un izvor neseecat.

Într-adevăr, poezia populară română e mai mult ca un mănunchiu de poeme de lo bogăție uimitoare: ea e cronică vieții unui popor și toată puterea ei stă tocmai în faptul că e o cronică înfrîpată zi după zi. Ea povestește, cu toată sinceritatea, împrejurările istorice prin cari au trecut popoarele dunărene — ale căror isprăvi au fost prețuite în analele Europei —, dragostea lor de natură, cultul patriei, spiritul lor de jertfă și de devotament, virtuțile lor familiale și stăruința lor de a păstra nestirbită religia străbunilor.

Când Edgar Quinet, vorbind despre Români, spune că, la ei, „limba e semnul lor de noblete în mijlocul barbarilor“, el aduce acest emagiu mai ales limbii din producerea populare. Într-adevăr: în cântecele bătrânești, în legende, în doine, o găsim minunată ca frăgezime și ca forță și în stare să exprime adevăruri generale sub o formă artistică desăvârșită. Ea dovedește obârșia latină a celor cari o vorbesc; ea e o moștenire vie și un monument viu. Ce prețuiesc, pe lângă ea, manuscrisele și cărțile? Ea, literatura aceasta orală, e mărturia trainică a naționalității noastre: ea oglindește fidel civilizația și istoria însăși a unui popor; și chiar lipsurile ei, repetările dese, inversiunile, formulele străvechi păstrate din veac în veac, toate arată vechimea ei și, prin aceasta, marea ei valoare.

Cine sunt autorii acestei literaturi necrise?

S'a afirmat că ar fi lăutarii, muzicanții aceștia pribegi, mai toți țigani, cari mai mult spun decât cântă vechile legende, întovărășindu-și graiul cu sunete de scripcă sau de ceabză.

Părerea noastră este alta.

Mai întâiu, lăutarii spun numai o parte din pceziile noastre populare și anume: horele, doinele și cântecele bătrânești; pe câtă vreme cele în cari e vorba de Soare sau de Lună, de păsări sau de plânte, cum și cele referitoare la jocuri, sunt spuse de copii; colindele, urările de Anul nou și Plugușorul sunt cântate sau rostite de flăcăi; orațiile de nuntă le grăesc prietenii mirelui; descântecurile le fac babele, doftoroarele satului; celelalte cântece le îngână lumea toată.

Și apoi, cu tot geniul lor muzical înăscut, lăutarii, robi până înainte de 1848, nu erau, și nu sunt nici astăzi, înzestrați cu o inteligență destul de mare, cu o închipuire destul de vie și de cultivată pentru a făuri subiecte de legende epice, cu plan ordonat și pentru a întrușina eroii cu atâta putere de desen și cu atâta bogăție de colorit.

E deci foarte probabil că aceste poeme sunt operele anonime ale unor oameni

de valoare, cari au învățat în marea școală a naturii și cari versuiau astfel, ca să păstreze ce le incredințase trecutul: moștenirea unui întreg popor. Pe lângă talentul rudimentar, ei aveau, ca ajutor întru acest scop, o mulțime de cunoștințe dobândite de ei înșiși. Nevoia oricărui suflet omenesc de a cânta și de a plânge, dorul de a face un bine semenilor, mulțumirea ce simți când poți să plăci altuia fiindu-i și de folos întru ceva, datorită de a păstra pomenirea isprăvilor străbune: acestea erau, pentru ei, motive, îndemnuri, scopuri. Și, când isbuteau să-și îmbrace gândirea în exprimarea ce le părea cea mai nimerită și, prin aceasta chiar, cea mai trainică, modesta lor ambiție se simția pe deplin răsplătită. Ei rămăneau necunoscuți, dar fericiți că și au dat în vileag, pentru binele obștesc, ideile lor, credințele lor, experiența lor.

Meritul lăutarilor rămâne totuși de netăgăduit.

Într-o vreme când nu există niciun fel de instrucție a gloatei poporului, când cunoașterea cititului și a scrisului rămânea închisă într'un cerc strâmt de rari privilegiați, de ce ajutoare se puteau servi autorii aceia necunoscuți, pentru a-și vulgariza, producerea muzei lor naive și copilărești, dacă nu de lăutari? Cântăreții aceștia, trubadurii aceștia — mult mai umili ca cei din *Provența* — au adus cele mai mari servicii răspândirii poezilor epice și lirice din literatura noastră populară.

Ca oameni de meserie, ei le „ziceau“ la oșpețele de nuntă, la chefuri, prin familii; și tinerii se minunau, pe când se „nduioșau bătrânii. Și timpul trecea; și lăutarul o dădea prin cântece noi, tot mai noi; și numai câte un unchiș de mai suspină:

Eu nă duc, mă prăpădesc,
Ca un cântec bătrânesc.

Dreaptă vorbă; căci producerea artei întunecă pe cele ale naturii, poezia literară ucide poezia populară, tot așa precum civilizația face să piară prejudecățile și superstițiile.

Dar, avântându-ne spre cultura modernă, noi am disprețuit cam prea mult naivele inspirații ale umililor și neștiuților poeți de odinioară și, când ne-am dat seama de nemăsurata însemnătate a acelor lucrări, a acelor formule, a acelor cântece de o simplitate atât de mișcătoare, mii și mii de versuri se și pierduseră, duse cu ei de oamenii din generațiile apuse.¹⁾

¹⁾ N.R.— După aceea, autorul aruncă o repeedă privire asupra dezvoltării folklorului român până la 1885, când apare marea sa colecție de „Poezii populare“. Pomenind pe Alecu Russo, marele iubitor al literaturii orale, îi reproduce pasajii din studiul literar „*Poezia populară*“ tipărit întâi la 1868, în Cernăuți, în *Foata societății n. lit. și cult. rom. în Bucovina*. Apoi vorbește despre Alexandri și despre cele două ediții ale culegerii lui (din 1852—1853 și din 1866). Și studiul lui Teodorescu G. Dem. continuă cu pasajul n-l II.

În ce ne privește personal, am vrut la început, sa punem pe hârtie cântecele și poveștile în versuri, pe cari le știu încă din copilărie, penuru a le compara textual cu variantele cari fuseseră tipărite în 1866.

În timpul șederei noastre la Paris colecțiunea ni s'a îmbogățit cu mai multe poezii, trimise de prietenii din țară.

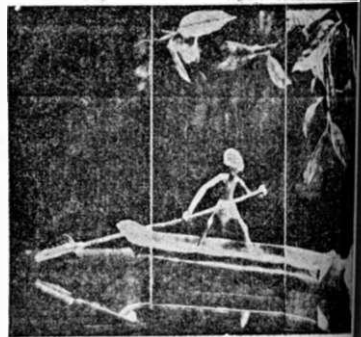
Dar marea noastră fericire a fost faptul că am întâlnit la Lacul-Sărata vara anului 1883, pe bătrânul lăutar Mătreța Crețel Șolcan.

Când l-am văzut pentru întâia dată pe unchiușul acesta, fost în tinerețe până la 1848, rob al Mănăstirii Biserica el era încă plin de putere în toată tura sa, deși împlinise 74 de ani. Fruntea-i largă, nasu-i mare și drept, ochii negri viol, pletele cărunte, mustățile sa foase și lungi, bărbia plină și rasă presăpăl: toate alcătuiau un chip interesant cu trăsături aproape clasice. La 10 Martie al anului următor (1884), după ce am tiserăm a-l hotărâ să ne fie musafir în București, l-am fotografiat în costume tradițional, pe el, ultimul din lăutarii căror tip îl personifică și dintru-acum a aproape că nu se mai găsește niciunul în toată țara.

Omul acesta avea o memorie nepomenită: în timpul celor două săptămâni am stat împreună, ne-a recitat ca 19000 de versuri: doine mișcătoare, cântece „de lume“, dar mai ales legende strămoșești. Ca să scii un asemenea lucru ar fi trebuit să stai câțiva ani cu Șolcan dar la Brăila, printre ai lui, în Capitală. Mulțumită acestui minunat lăutar, colecțiunea noastră, modestă la început putu crește și ajunse la cifra de 48573 de versuri, așa cum apăru în 1885.

București, Decembrie 1895.

Studiul acesta este traducerea unor fragmente din introducerea („Schiță asupra limbii și folklorului român“) la lucrarea răposatului Jules Brun, ziarist român de origine franceză, publicată în Paris la 1896, în editura Lemerre, sub titlul „*Le Romancero Roumain*“. În această lucrare sunt și astăzi rară publicațiune, căreia merită să-i facuse o elegancă deosebită portretul lui Sully Prudhomme îi făcuse o elegancă deosebită scriere-prefață. Jules Brun tipărise, în țara sa, o revistă franceză liberă, multe dintre poeziile populare din colecția lui Teodorescu G. Dem.

carti redactate în extrase

CRIMA DREPTILOR

de André Chamson

„Crima dreptilor“, roman de o frumoasă ținută: morală și literară, stărnește o emoție de calitate rară. Stil, frază, expresii, convin minunat povestirii, slujesc fidel desfășurarea acțiunii. Sobrietate, limpezime, demnitate, sunt însușirile de căpetenie ale scrierei.

Ca o tragedie antică, cu care ne incompătăm să-l și comparăm, acest roman are trei părți; trei acte ca să zicem așa.

Din fiecare s'a tradus un capitol, ilustrând mai vădit decât orice alt comentariu, valoarea autorului și a operei sale.

De vracuri, familia Arnal exploată roci-
terma Maubert, situată la capătul
unui văi, la un ceas departe de oraș.

Cu vremea, faima și prestigiul aiestui
au devenit legendare. Numele lui
semnă cinstă neștirbită, rectitudine
și belșug. Dealungul anilor șeful fa-
măliei a fost și este un director al consi-
liilor și faptelor tuturor celor din
oraș; sfătuitor, duhovnic; imparțial,
credibil.

Virtuți patriarhale, ilustrate prin fap-
te simple, datorii nețărâmurite indepli-
te cu o noblete firească, pilde zilnice,
caucent încrederea și admirația una-
nă, au cucerit o reputație statornică
și imuabile și harnice așezăminte
morale.

Primarul, prețul, nimeni nu se bucu-
ri de popularitate și teroare rezervate
actualului cap al familiei Arnal. Consi-
liar, denumit astfel după o funcție in-
deplinită, fără greș, de patru zeci de
ani, e slăvit pretutindeni, de toți ca un
om mare.

Înversunat, un vifor de năpaste va
pe acest monument de cinstă nepri-
mă, iar dintr'un Consilier Arnal, va
fi un ucigaș.

Și cum se poate întâmpla, când soarta
se întărită... cu ajutorul binevoitor al
șefului.

Clemente copil a feciorului mezin a
Consilier, o biată surdo-mută, dar
se străvână de altmintearea și ispiti-
te fără știință; naște într'o noapte
un prunc teafăr și gălăgios.

Un bastard?

Decă ar fi numai atât!
Căci nevinovatului e fratele mamei.
Un bărbat-glas, instinctivă și naivă, l'a
din nouți, fără să vrea. A păcătuit
și să știe.

Pată, și pace.

Creșterea și analiza acestei neobiș-
tate aventuri, e un amestec de artistic
și nec, care dovedește o măiestrită is-
cruță: ca face cinstă autorului.

Și cum? S'a isprăvit oare cu autori-

tatea morală, renumele, mândria Arna-
lilor? Compromise sunt oare pe vecie?

Consilierul rănit în ce avea mai scump
pe lume, dictează apoape profetic, o in-
corabilă sentință; care e aplicată, fără
o vorbă de cei mai vrăstnici. Pruncu-
l se jertfește într'un acces de psihoză.

Nu s'a ucis și nu s'a îngropat în ță-
râna din Maubert numai fructul în-
cestului. Conștiința unui neam tace și
ea. Arnali: nu se mai iubesc pe sine,
iar onorurile, laudele, toate manifestă-
rile de slavă, îi supără, îi torturează.
Le-au cumpărat cu prețul sângelui ne-
vinovat, le-au plătit prea scump.

Din inimile celor bătrâni a dezertat
de atunci mândria sufletească, în ale
celor tineri suflă tot mai aprig vânt de
ducă. Vlaga și unitatea unui neam sunt
distruse.

Și,

crima e descoperită, bine înțeles. Bă-
trânul șef revendică vina. Cere să fie
arrestat, iar când pruncușul coboru
cu jandarmii în oraș, iocana sfetnicului
cel drept tot mai e încă vie în inimile
mulțimei. O bătrână îi cere un stat...
orașul nu-și reneagă „Consilierul“.

Concluzia e de o măreție netăgăduită.

I

PUTEREA CELOR DREPTI

Pentru cei din neamul Arnal, singu-
ratecele ținuturi Maubert erau conside-
rate ca o regiune sălbatecă, aptă pen-
tru o neîntreruptă muncă. Din vremuri se-
culare, ei o exploatau ca pe un pământ
neumblat și astfel prin energia și mun-
ca lor izbuteau să-i datorească o forță
materială asemenea forței morale pe
care ei o exercitau asupra oamenilor.

Partea superioară a văii aceștia fuse-
se în totdeauna un adăpost pentru co-
munități puternice, și, s'ar fi zis că for-
țele lor morale și materiale se identifi-
cau după cum se identificau pe acolo
natura și singurătatea.

Chiar locuitorii din Maubert povestesc

că odinioară, acești munți au fost cu-
ceriți de către niște călugări plugari,
cari, tot desțelenind, au ajuns până la
pașițele strămtorilor.

Se mai aflau încă prin scobiturile și
vozelor, urmele zidurilor ciclopice, pe
deasupra cărora ei trăsese drumuri,
sau cari slujeau de hotare pădurii.
Chiar țărta din Maubert, cu bolta ei
crestată, cu zidurile ei trainice, cu cor-
nișa cu două colțuri, nu era decât un
străvechi hambar călugăresc, cât despre
malta locuință actuală, dacă nu reamin-
tea într'un nimic clădirile abaților, e
din pricina că pusnicii din acei munți
fuseseră numai pădurari și pastori, lo-
cuința dela Maubert nu fusese ridicată
decât pentru cucerirea fără preget a
unei naturi sălbatece și supravegherea
seculară a povârnișului însoțite și a
potecilor din munți pe unde lumina se
ivea numai un ceas pe zi.

În domeniul imens, coprins între fer-
mă și strămtorile muntoase, înaintând
spre culmi și băragane, cu sapa în
mână, mereu descoperind vre-o avuție
neexploatătă, sau vre-o nouă industrie,
Arnali zideau alte turle în mijlocul pă-
șunelor, și tot tăiau la copaci în pădu-
rile fără luminișuri.

În tinerețea lui Consilier, ei deschise-
seră chiar și o galerie de mină în creș-
tetul văii și săpaseră straturile răsco-
lite printre cari se zărea un zăcământ
mineral. Pe atunci cărau cu boi lignite
la gara căii ferate și cu toate diversele
oferte ce li se făcură, nu se învoiră ni-
ciodată să vândă concesiuinea. Filonul
secă repede de altfel, și când se lovură
pretutindeni de stâncă, Arnalii părăsiră
mina, iar dinspre rău, pe locul săpătu-
rilor, ridicară un ferestru care, pe vre-
me bună, când apele sunt docile, tot
mai funcționează încă.

Aceste industrii primitive, munca căm-
pului, paza vitelor le fracționa trailul, le
imbina forțele.

În jurul lor, din susul văii până în
dreptul piscurilor, de la dealurile cu vii
și cu secară până la povârnișurile cu

erburi și păduri, din munte în munte, dealungul șivoaelor până la izvoare, toate ținuturile depindeau de cătunul din Maubert. El nu era decât o fermă întinsă, cuprinzând mai multe rânduri de clădiri, pe care o domina turla, intrată în munte ca un vapor în valuri, având într-o coastă moara care nu funcționa decât două luni din an iar restul timpului slujea de șură.

Arnalii nu se îndepărtau niciodată de moștenirea lor, deșartă dar bogată și vastă, cât o comună. Căsătorii între veri, înturnau acasă pe cei ce plecaseră pentru scurt timp, și din aceste înrudiri tiranice, nimeni nu se putea sustrage autorității acelora cari din generație în generație, deveneau șefii familiei.

Pe atunci, Consilier conducea familia precum ca conducea regiunea. Bunic și stăpân al moștenirii, prin linie dreaptă sau prin căsătoria copiilor săi, el vedea de tot domeniul, și din lungul șir de stăpâni ai Maubert-ului, ale căror amintiri erau păstrate fără să fie săpate în piatră sau scrise în cărți, el era poate cel mai puternic și cel mai respectat.

Înalt, ca toți Arnalii, lung în picioare, el avea mai multe de cât oricare altul și printr-un fel de confirmare a vremilor, trăsăturile familiei: o frunte îngustă la tâmplă, un nas subțire cu nări risate, ca îndoite printr-o mișcare de violență și iuțime, și mai ales, o buză inferioară groasă dar fermă, roșie de sânge, și aproape acoperind buza cealaltă, subțire și întinsă.

Acest tip puternic, aceasta înfățișare pe care nici bătrânețele nici boala nu le puteau distinge, era atât de comună familiei și amesteca uneori atât de complet generațiile, încalcite și prin rudeni și însoțiri între rude, în cât oamenii de pe acolo cu greu puteau limpezi această încurcătură și de obicei, numeau pe toți cei ce locuiau la Maubert „verii”.

Duminica însă, când coborau în oraș, urrând pe Consilier, se puteau vedea sosind toți împreună, la rând ca pe o poză, despărțiți în intervale care stabileau vârstele și precăderile, ușor de enumerat.

În frunte veneau oamenii în floarea vârstei, acei ce porunceau la moșie. Patru bărbați tanțoși, aproape de cincizeci de ani, cu figuri nemșcate, totdeauna ascultând ceva: cei trei fii ai lui Consilier, Alberi și cu cei doi mezini Jules și Samuel, și nepotul lui Consilier, Arthur. Împreună, cot la cot, cu fețele cam aplicate unul spre celalt, ei nu evocau o familie, sau bărbați de un sânge, ci o adunare aieasă cu amănunțime spre a îndeplini o anume sarcină, consiliu municipal sau consiliu parohial. Și era într-atât de puternică impresia că ei alcătuiesc o selecțiune, în cât oamenii de prin ferme când, din jos, îi vedeau coborând și trecând drumul, ziceau uneori: „Iată coborându-se Miniștrii de la Maubert”.

Îndărățul lor veneau fii, „verii” iuți la vorbă, cu ochi ironici. Mai întâi cei însurați, doi fii ai lui Albin, doi fii ai lui Jules, un fiu a lui Arthur, doi veri din altă ramură, gineri ai lui Jules și ai lui Samuel. Cu ei, flăcăii: un fiu al lui Albin, cel mai tânăr din fii lui Arthur și fiul lui Samuel, Maurice. Pășeau aliniați, cât era strada de largă, sau calea dela un capăt la celalt, și se întorceau când și când să privească femeile și copiii din urmă, venind fără o rânduială trași de braț, târând papucii.

Femeile coborau într'un singur grup, fete, mame și bunice supraveghind cu toatele copiii. Totuși nu puteau fi văzute toate laolaltă, ca bărbații. Unele dintre ele rămăneau totdeauna la Maubert să păzească casa. Printre cele mai în vârstă, ca Lucie, soția lui Albin, sau Marie soția lui Arthur, unele nu coborau chiar aproape nici odată în oraș. Nepăsătoare pentru orice pe lume, paznice îndărătnice a bogățiilor pe cari nici un străin n'avea dreptul să le pretuiască și să le vadă, ele eșau prea rar din fermă, trăiau veșnic retrase în casă, și erau mai lipsite chiar de aer și spațiu, decât cele dela oraș. S'ar fi zis că le stăpânea o ură împotriva lumii care le împinge să închidă obloanele și să tragă perdelele în fața soarelui. La bătrânețe toate aceste femei erau cuprinse de acelaș dor de tăcere și claustrare. Ca fete, alergau cu vitele prin păduri și pășuni; ca femei tinere, tot mai duceau vitele sau întovărășeau bărbații la câmp, muncind ca ei dar, cu bunice mai nu eșau din casă, împunându-și un nou trai tăcut, alături de cămăși, în încăperile întunecoase pline de scrinuri cu rufărie.

Iar se vedea de asemenea coborându-se printre fete, pe Clémence, sora, mai mică a lui Maurice, o surdă mută, și care din pricina infirmității sale era sălbatică, sau poate nepăsătoare, ca o bunică. La șaptesprezece ani, ea are un trup de femeie în putere și mișcări sfoase de copilă, obișnuită să scape de doană, cu ajutorul bărăganului și a pădurei, când întâmplător se scobora în oraș, apuca un copil de mână la esirea din Maubert, și până ajungea la pod, nu-i mai dedea drumul.

Cel ce o vedea, sălbatecă ca înfățișare, frumoasă și sdravănă, pășind tanțos printre căruțe și prin învălmășala din stradă, silind astfel pe toți să-i facă loc, resimțea o frică. Pentru oamenii de acolo era o fiindță care purta un semn, așa ceva ca urma degetului Domnului asupra familiei Arnal. „Muta”, ziceau fetele de vârsta ei, forțătoarele cu șorțuri negre, când o zăreau; și, trecând prin fața infirmei, o salutau toate, dar cu gias atât de stins, încât auzeau numai ele vorbele pe cari le rostiseră ca un descântec ocrotitor.

Printre flăcăi, unii aveau totuși pentru eu una din acele înclinațiuni violente cari nu sunt decât conștiința unei

identități de forțe, unei egale puteri a staturilor. Cea mai mare parte însă, o luau în seamă, era aproape străină de familia Arnal.

În afară de Consilier, ceilalți Arnalii se deosibeau dinpotrivă cu anevoință și chiar Duminica, când soseau în oraș grupăți după vârstă și importanță, rămăneau în ochii tuturor o masă compactă și aproape misterioasă.

Și asta pentru că nimeni în afară de familie, nu lua parte la lucrările lor. La Maubert nu se tocmise cândva lucrări agricole sau arțiști. Toți bărbații, toate femeile, își aveau, bine înțeles, tărit locul lor cu privire la munca de pe domeniu, iar fiii din neamul Arnal își puteau îndeplini toate însărcinările chiar atunci când se cerea muncă. Arnalii făceau singuri semănăturile și culesul viei tot singuri strângeau cotelanele de peste tot muntele lung, ca să văzută de pe pdcul din oraș, tăia fundul văei și cu începere dela apele liniștite până la poteci, își echilibra printr-o nitură aproape dreaptă, masa lui înecată cu întinderea transparentă a cerului.

II

CRIMA DREPTILOR

Familia iar se reuni în sala cea mare în jurul copilului pe care femeia lui Albin îl pusese pe masă.

Bărbații îl priveau aplecați asupra cum obișnuiau să privească vânzătorii, cu privire brutală, având însă ceva tincios, biruit.

— Cea dintâi pată, zise Consilier, și cea mai grozavă. De acum vor spune oamenii: Priviți pe Arnalii aceștia! Pe cei integri în ochii lumii și pe cei dor sunt mai netrebnici decât cei din urmă nătărăi. Ei bine, să știți, eu la Maubert nu mai ies, zăpada și gheața ne despartă de toți ceilalți și să știți aici în curtea mea Spune, mă gândesc să aflu de aci înainte, la Consiliu, cinei. Eu, Arnal! Datorii, o rudă care face de răs colu în vale, astea-s fete! O asemenea necinste într-o familie de familia noastră! Vor zice, ce nu vor oamenii! Și pruncul va crește, se va mare laolaltă cu ceilalți. Sunt oameni cari se uită, se mai vorbește despre și apoi nimic nu le desgropă, și una ca aceasta! Dar mai târziu, la școală: „Bastarducă”! mie bastard, și trăvit. Copiii vor arunca cu pietre și vor fugări până aci, Iată ce rău dat să privim, să auzim. A! nepotul și trăește! S'ar fi putut să se naștere. Să-l fi nădușit rușinea! fi sugrumat cineșta!

La căldura căminului și a răsunetului ilor, copilul mișca, ridica brațele, și cu buzele aspăra aer cald.

(Continuare în numărul următor)